

ගණ්ඨිපද

පාලි සාහිත්‍යය ග්‍රන්ථ අතර අත්‍යවශ්‍ය ග්‍රන්ථයන් ද විශාල වශයෙන් දක්නට ලැබේ. ඒවා පිළිවෙලින් අට්ඨකථා, ගණ්ඨිපද, ටිකා වශයෙන් යුගයෙන් යුගයට වධිතය වී ඇත. සංස්කෘත සාහිත්‍යයේ ද අත්‍යවශ්‍ය ග්‍රන්ථ දක්නට ලැබෙන අතර ඒවා 'භාෂ්‍ය' යනුවෙන් හඳුන්වනු ලැබේ. ඊට අමතරව න්‍යාස, පඤ්චිකා, ටිකා යන නම්වලින් හැඳින්වෙන්නේ ද අත්‍යවශ්‍ය ග්‍රන්ථයෝ වෙති. යම්කිසි සූත්‍රයක අත්‍යවශ්‍යතා කිරීම, සූත්‍රානුසාර වාක්‍යය හා ඒවායේ පද වශීන්තා කිරීම, භාෂ්‍ය යනුවෙන් හැඳින්වෙන බව පහත දැක්වෙන ශ්ලෝකයෙන් කියැවේ.

“සූත්‍රාථි වචනේති - යනු වාක්‍යා සූත්‍රානුසාරිනි;

ස්වපදානි ච වර්ගිනිති - භාෂ්‍යං භාෂ්‍යවිධොෂි විධුෂි”

පාලි අත්‍යවශ්‍යයන්හි ආරම්භය බුද්ධකාලීනව සිදුවූ බව බුද්ධදේශනාවන් විමසා බැලීමෙන් පෙනී යයි. ත්‍රිපිටකානුගත විවිධ සූත්‍රයන්හි නොයෙක් ආකාර වූ අත්‍යවශ්‍ය දක්නට ලැබේ. මෙම අත්‍යවශ්‍ය ආකාර කිහිපයකින් අපට දැකිය හැකිය. ඒ අනුව සමහර තැනක පදයක් වෙනම ගෙන ඒ පදයට පයභාස පද සමූහයක් ගෙනහැර දක්වීම සිදුකොට ඇත. 'ජාති' යන්නට අත්‍යවශ්‍ය සැපයීමේදී "ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බන්ති" යනුවෙන් සමාන පද කිහිපයක් ඉදිරිපත් කරයි. තවත් සමහර තැනක පදයේ ප්‍රභේද දක්වීම සිදුකර ඇත. "කථඤ්ච භික්ඛවෙ සළායතනං: වක්ඛායතනං සොතායතනං සානායතනං ජීවිභායතනං කායායතනං මනායතනං. ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ සළායතනං" යනාදී වශයෙනි. මේවා බොහෝ විට සංඛ්‍යා වශයෙන් ප්‍රභේද දක්විය හැකි පද සම්බන්ධයෙන් වූ අත්‍යවශ්‍ය වේ. පද විග්‍රහ කිරීමද සමහර විට ත්‍රිපිටකයේ දක්නට ලැබේ. විජානාති විජානාති ඛො ආචුසො තස්මා විඤ්ඤාණංන්ති වුච්චති. යන තැන පද විග්‍රහයක් දක්නට ලැබේ. මෙම අත්‍යවශ්‍ය සමහර තැනක බුදුරජාණන් වහන්සේගේම අත්‍යවශ්‍ය වන අතර, සමහර අත්‍යවශ්‍ය සාරිපුත්ත හිමි, මහාකච්චායන හිමි, ධම්මදින්නා හික්ඛුණිය වැනි ශ්‍රාවක-ශ්‍රාවිකාවන්ගේ ය. මිහිඳු මාහිමියන් වහන්සේ විසින් ලද්දකට බුදුදහම ගෙන ඒමේදී මෙම ත්‍රිපිටක අත්‍යවශ්‍ය සම්ප්‍රදායේ දෙවැනි යුගය නියෝජනය කරණ අට්ඨකථාවන් ද රැගෙන පැමිණි බව සාම්ප්‍රදායික පිළිගැනීමයි. මෙම අත්‍යවශ්‍ය 'බුදුකැලි අටුවා' නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. සාරසුද්දිපනී නම් වූ සංයුක්තනිකා ටිකාවේ ප්‍රකාශ කරන්නේ, මෙහි අටුවා නමින් හඳුන්වන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේගේම ප්‍රකීර්ණක දේශනා බවයි. (තස් තස් භගවතා පවත්තිතා පකිණ්ණකදෙසනායෙව හි අට්ඨකථා) විමතිවිනෝදනියේද "අසුත්තන්ත විනිබද්ධං" යනු "තුන් පිටකයෙහි පාලි සංඛ්‍යාත සූත්‍රාන්ත වශයෙන් රචනා නොවූ, සම්භිතිකාරකයන් විසින් ද අනාරෝපිත වූ යනු යි. "පාලිවිනිමුත්තං" යැයි එයින් කිය." ඒ නිසා අට්ඨකථාවන්හි සුදුසු පරිදි සංග්‍රහ කරණ ලදැයි දක්වන ලදී. එබඳු වූ ප්‍රකීර්ණක දේශනා අට්ඨකථාවන්ගේ මූලය යැයි දක්වා ඇත. මෙම මුල් කාලීන බුදුකැලි අටුවා පදනම් කොට ගෙන මහාට්ඨකථා, මහා පච්චරියට්ඨකථා, කුරුඤ්ඤි අට්ඨකථා, අනුට්ඨකථා, සම්බෙපට්ඨකථා යන සීහලට්ඨකථා රචනා විය. බුද්ධඝෝෂ, ධම්මපාල ආදී අට්ඨකථාවාරීන්ට ස්වකීය රචනයන්හිදී උපකාර වූයේ මෙම සීහලට්ඨකථාවන්ය. සීහලට්ඨකථා පාලියට නැගීමෙන් පසුව එහි දුරවබෝධස්ථාන වටහා ගැනීමට කිසියම් පිටිවහලක් අවශ්‍ය විය. එම කාර්ය සම්පාදනය කරණ ලද්දේ ගණ්ඨිපද මගිනි. එහි දැකිය හැකි ටිකාව පදය තුළ සම්බන්ධය කථාන්තරයක් දැකිය හැකිය. එය ගණ්ඨිපදවල නොමැත.

වූලවංසයේ සපාරා ප්‍රදේශයෙන් පොළොන්නරු සංගායනාවට පැමිණි මොග්ගල්ලාන හිමිනමක් ගැන සඳහන් වන අතර, මෙහි සඳහන් වන්නේ උන්වහන්සේදැයි නිසැකවම කිව නොහැකිය. වජිරබුද්ධි ටිකාවේ ධම්මසිරිපෙරස්ස ගණ්ඨිපදෙහි ගහිතබ්බං යනුවෙන් පාඨයක් සඳහන්ව ඇත. ඒ අනුව සමන්තපාසාදිකාව සඳහා 'ධම්මසිරි' නමැති තෙර කෙනෙකුන් විසින් රචිත ගණ්ඨිපදයක් වූ බව කිව හැකිය. එය පාලියෙන් රචිත වූයේද, නැතිනම් සිංහලෙන් රචිත වූයේදැයි නිශ්චිතව කිව නොහැකිය. වෙසතුරුදා සන්න ප්‍රස්ථාවනාවේ ඩී.ඒ. හෙට්ටිආරච්චි මහතා කුදුසිබ සන්නයෙහි කඬිබාවිතරණී ගැටපදයකින් ගණ්ඨි දෙකක් දක්වා ඇති බවත්, කඬිබාවිතරණී පිටපතේ "නාමමඝවපෙත වා" නාමමාත්‍ර වශයෙන් හෝ "නාමමඝවපෙතාති පාඨො නාමගොත්තවපෙතාති ලිඬිගන්ති" යනු ගැටපදයි. හෙළ ගැටපදයෙහිද "නාමමඝවං යි ගෙන මෙනම් ඇවතැයි අස් ගන්හු" යනුවෙන් සඳහන්වන බවත් කියයි. ඒ අනුව කඬිබාවිතරණීයට පාලි හා සිංහල භාෂාවන්ගෙන් රචිත ගණ්ඨිපද දෙකක් තිබෙන්නට ඇතැයි එතුමා සඳහන් කරයි.

මෙම සියලුම ගණයීපද විනය සම්බන්ධ ගණයී පදයෝය. අභිධම්මී පිටකය හෝ සූත්‍ර පිටකය සම්බන්ධ ගණයීපදයක් පිළිබඳව සඳහන්ව නොමැත. එසේ වුවද සූත්‍ර පිටකාගත ධම්මපදය, ජාතකපාළිය යන ග්‍රන්ථයන්ට කළ ගැටපද දෙකක් දක්නට ලැබේ. එම නිසා ඒවාට ද පාලියෙන් ගණයීපද තිබුණා විය හැකිය. මීට අමතරව තොටගමුවේ ශ්‍රී රාහුල හිමියන් විසින් ලියන ලද පඤ්චිකාප්‍රදීපයේ උද්ධෘත ගෙන ඇති ග්‍රන්ථ අතර, ගැටපද කිහිපයක් ද වේ. ජාතක ගැටපද, දෙමළජාතක ගැටපද, විනය ගැටපද යනුවෙන් ඒවා දැක්විය හැකිය. දෙමළ ජාතක ගැටපදය වූ කලී දෙමළ භාෂාවෙන් රචනා වූවක් විය හැකිය. අනෙක් දෙක පාලි හෝ සිංහල විය හැකිය.

පාලි ව්‍යාකරණ සාහිත්‍යය

පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ අතර පළමු ග්‍රන්ථය කුමක්ද යන්න පිළිබඳ නිශ්චිතව කිව නොහැකිය. දැනට විද්‍යාමාන ග්‍රන්ථ අතරින් නම් පැරණිම ග්‍රන්ථය වන්නේ කච්චායන පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයයි. එසේ වුවද ඊට පෙර වෙනත් ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ තිබූ බව අට්ඨකථා පරීක්ෂා කිරීමෙන් පෙනී යයි. අට්ඨකථා ග්‍රන්ථවලදී පරිශීලනය කොට ඇත්තේ කච්චායන ව්‍යාකරණය නොවන බව මහාවායඪී වැගම පියරතන හිමියන් සාධක සහිතව පෙන්වා දී ඇත. 'බුද්ධිප්පසාදිනී' නමැති පදසාධන ටීකාවේ බෝධිසත්ත්ව හිමියන්ගේ සහ සබ්බගුණාකර හිමියන්ගේ ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ 2 ක් තිබූ බව සඳහන් වේ. එහි දක්වන අන්දමට බෝධිසත්ත්ව හිමියන් පාලි අක්ෂරමාලාවෙහි අක්ෂර 40 ක් ඇති බව දක්වන අතර, සබ්බගුණාකර හිමියන් අකුරු 43 ක් ඇති බව දක්වා ඇත. මීට අමතරව රූපසිද්ධි ටීකාවේ නිරුක්ති පිටක-චූලනිරුක්ති හා මහානිරුක්ති යන ග්‍රන්ථ පිළිබඳ සඳහන් වේ. එමෙන්ම මේ පිළිබඳ සද්දනීතියේද සඳහන්ව ඇත. මෙම ග්‍රන්ථ කච්චායන ව්‍යාකරණයට මූලික ලියැවුණාද? එසේ නොමැති නම් සමකාලීනදැයි නිශ්චිතව කිව නොහැකිය.

සාම්ප්‍රදායික මතය අනුව කච්චායන ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථය බුද්ධකාලීනව විසූ මහාකච්චායන නමැති හිමියන්ගේ රචනයකි. 'මුඛමඤ්චිපනී' නමැති, කච්චායනයට ලියන ලද මුල්ම ටීකාවේ කතෘ විමලබුද්ධි හිමියන් ප්‍රකාශ කරන්නේ මෙම ග්‍රන්ථය බුදුරදුන් විසින් සැකෙවින් දෙසූ ධර්මීය විස්තර කරන්නන් අතර අග්‍රස්ථානයෙහි තබා වදාළ මහාකච්චායන හිමියන් විසින් රචනා කරන ලද කෘතියක් බවයි. "කත්තා නාම "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විජ්ජාරෙන අස්ථං විභජන්තානං මහාකච්චායනෝ"ති භගවතා එතදග්ගෙ ධර්මිනො ආයස්මා මහාකච්චායනෝ"

13 වන වර්ෂයේදී මහාසස නමැති තෙර නමක් විසින් රචිත 'කච්චායනභේද' ටීකාවෙහි, සූත්‍ර-කච්චායන තෙරුන් විසින් ද, වෘත්ති- සඬ්ඝනාදී තෙරුන් විසින් ද, ප්‍රයෝග- බ්‍රහ්මදත්ත තෙරුන් විසින් ද, න්‍යාසය-විමලබුද්ධි තෙරුන් විසින් ද කරන ලද බව සඳහන් කොට ඇත.

"කච්චායනෙන කතො යොගො - චුත්ති ච සඬ්ඝනාදීනා

පයොගො බ්‍රහ්මදත්තෙන - න්‍යාසො විමලබුද්ධිනා"

මෙසේ සඳහන් වුවද කච්චායන, සඬ්ඝනාදී යන දෙදෙනා වහන්සේම 1 නමක් ලෙස මහාසස හිමියන් සලකා ඇති බවත්, ඒ අනුව සූත්‍ර-වෘත්ති දෙක කච්චායන හිමියන්ටම පවරා ඇති බවත් මහාවායඪී මලලසේකර මහතා ප්‍රකාශ කරයි. 16 වන සියවසේදී අභයගිරි පවිත්‍ර විහාරයේ වැඩසිටි 'මහාවිජ්ජාවි' හිමියන් ලියන ලද කච්චායනවණ්ණනාවේදී මෙම ග්‍රන්ථය පමණක් නොව 'මහානිරුක්ති-නෙත්තිප්පකරණ' යන ග්‍රන්ථයන්ද මහාකච්චායන හිමියන්ට පවරා ඇත. එහි තවදුරටත් සඳහන් වන්නේ කච්චායනයේ මුල් සූත්‍රය වන "අප්‍රො අකඛර සඤ්ඤාතො" යන සූත්‍රය බුදුරදුන්ගේ දේශනාවක් බවත් එය මූලික කොට ගෙන මහාකච්චායන හිමියන් විසින් කච්චායන ව්‍යාකරණය රචනා කළ බවත් ය. ගණ්ඩවංසයට අනුව මහාකච්චායන හිමි කච්චායන ව්‍යාකරණය, මහානිරුක්ති, චූල්ලනිරුක්ති, නෙත්ති(පකරණ), පේටකෝපදේස, වණ්ණනීති යනුවෙන් ග්‍රන්ථ 6 ක් රචනා කළේය. **"කතමෙ ගජ්ඣා කච්චායනෙන කතා? කච්චායනගජ්ඣා, මහානිරුක්තිගජ්ඣා, චූල්ලනිරුක්තිගජ්ඣා, නෙත්තිගජ්ඣා, පොටකෝපදෙසගජ්ඣා, වණ්ණගජ්ඣාති ඉමෙ ඡ ගජ්ඣා මහාකච්චායනෙන කතා"** (ග්‍රන්ථ ගන්ධ ගන්ධ) ඉහත ආකාරයට බොහෝ කතුවරු මෙම ග්‍රන්ථ මහාකච්චායන හිමියන්ට පවරණ නමුත් ත්‍රිපිටකයේ හෝ අට්ඨකථාවල හෝ කච්චායන හිමියන් මෙම ග්‍රන්ථ රචනා කළ බවක් සඳහන් නොවේ. බුද්දකනිකාය අට්ඨකථාවේදී " (මහාකච්චායනපෙරො) අත්තනො පුබ්බපඤ්ඤාවසෙන කච්චායනප්පකරණං මහානිරුක්තිප්පකරණං නෙත්තිප්පකරණන්ති පකරණත්තයං සඬ්ඝමජ්ජෙධි බ්‍යාකාසි." යනුවෙන් මහාකච්චායන තෙරුන් පූර්ව ප්‍රාචීනා වශයෙන් කච්චායනපකරණ, මහානිරුක්තිපකරණ, නෙත්තිප්පකරණ යන ග්‍රන්ථ තුන සමගැද ප්‍රකාශ කරන ලද බව සඳහන් කොට ඇත. කෙසේ වුවද මෙම සාම්ප්‍රදායික මතය පිළිගැනීම තරමක් දුරට අපහසුය. ඒ සඳහා හේතු කිහිපයක් දැක්විය හැකිය.

- ❖ මෙහි කතෘ කච්චායන තෙරුන් බව පෙළ-අටුවා දෙකේම දක්නට නොලැබීම,
- ❖ මොග්ගල්ලාන හිමි මෙහි සමහර ව්‍යාකරණ රීති විවේචනය කිරීම,
- ❖ "කව ගතොසි ත්ඨං දෙවානම්පියතිස්ස" වැනි මෑත කාලීන උදාහරණ දක්නට ලැබීම.
- ❖ කාතන්ත්‍ර සහ පාණිනී ව්‍යාකරණයේ සූත්‍ර ඒ ආකාරයෙන්ම පාලියට පරිවර්තනයට කොට මෙම ග්‍රන්ථයට ඇතුළත් කොට තිබීම.

වම් 1901 දී කච්චායන ව්‍යාකරණය දේවනාගරී අකුරින් මුද්‍රණය කළ සතිශ්වත්‍ය විද්‍යාභූෂණ පඬිවරයා සඳහන් කරණ අන්දමට කච්චායන ග්‍රන්ථයේ කතීාවර කාතන්ත්‍ර ව්‍යාකරණයට 'කෘත්, උණාදී' යන පරිච්ඡේද එකතු කළ කාන්‍යායනම කච්චායනයේ කතීාවරයා ය. එහි 'උපගුප්ත' (කාරක පිළිබඳ 11 වැනි සූත්‍රය), දෙවනමිපියතිස්ස (නාමකප්ප 5 වන කාණ්ඩය, 5 සූත්‍රය), යන නම් සඳහන්ව ඇති නිසා ඔහු අශෝකට පසුව ජීවත් වූවකු බවත්, කාරක පිළිබඳ 5 වන සූත්‍රයෙහි ප්‍රයෝගයේ "ඉතො මධුරාය වතුසු යොජනෙසු සංකස්ස නගරං අඤ්චි. තඤ්ච ඛුජනා වසන්ති." යනුවෙන් සඳහන් වන නිසා ඔහු මධුරාවෙහි ජීවත් වූ බවත් සඳහන් කරයි.

කච්චායන ව්‍යාකරණයට කාතන්ත්‍ර ව්‍යාකරණය බොහෝ සෙයින් මූලාශ්‍රය වී ඇත. කාතන්ත්‍රකාර 'සච්ච වම්න' ජීවත් වූයේ 3 වැනි සියවසෙහිය. ඔහුට පසුව මෙය ලියැවෙන්නට ඇත. අටුවාවාරීන් වහන්සේලා විහක්ති දක්වීමේදී කච්චායනයේ මෙන් 'පඨමා-දුතියා-තතියා' ආදී වශයෙන් නොලියා 'පච්චන්ත-උපයොග-' වශයෙන් විහක්ති දක්වති. උන්වහන්සේලා අටුවා රචනා කළේ 5 වැනි සියවසේදීය. උන්වහන්සේලා කච්චායන ව්‍යාකරණය නොදුටු බැව් විහක්ති දක්වා ඇති ආකාරයෙන් පැහැදිලි වේ. 'රූපසිද්ධිය' රචනා කොට ඇත්තේ 10 වන සියවස අගභාගයේදී පමණය. එම නිසා මෙම ග්‍රන්ථ 5-10 අතර කාලයට ඇතුළත් කළ හැකිය. 'එඬිමන් හාර්ස්' මහතා නොත්තිප්පකරණ සංඥාපනයේදී දක්වන්නේ උන්වහන්සේ 7 වැනි සියවසේදී පමණ ලංකාවට පැමිණි බවය. මහාවායඪී මලලසේකර මහතා ප්‍රකාශ කරන්නේ මෙම ග්‍රන්ථය කච්චායන හිමියන්ගේ පරම්පරාවේ කෙනෙකු විසින් රචනා කොට ඇති බවයි. මහාකච්චායන හිමි අවන්ති සඬිස පරම්පරාවට අයත් වන අතර, එම පරම්පරාව ව්‍යාකරණය සම්බන්ධයෙන් ප්‍රවීණතාවය දැක්වූ පරම්පරාවක් බවත්, එම පරම්පරාවේ පසුකාලීන ආවායඪීවරයෙකු විසින් මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කරන්නට ඇති බවත්, එතුමා සඳහන් කරයි. මෙය කච්චායන හිමියන්ට පැවරිය හැක්කේ ඒ අදහසින් පමණක් බව එතුමාගේ අදහසයි.

කාතන්ත්‍රයෙහි ආභාසය කච්චායනයට ලැබී ඇති අයුරු

කාතන්ත්‍ර

අං ඉත්‍යනුස්ථාරා:
 යා කරොති ස කතී
 යත් ක්‍රියතෙ තත් කම්
 හෙත්ථෙවී ව
 විගෙෂණෙ
 කතීරි ව
 කාලෙ
 පා පිබ්බො
 තත්පුරුෂා උභො
 පදෙ කුල්‍යාධිකරණෙ
 කම්ධාරයා
 ත්‍රිණි ත්‍රිණි ප්‍රථමමධ්‍යාත්තමා:

කච්චායන

අං ඉති නිග්ගහීතං
 යො කරොති සකත්තා
 යං කරොති තං කම්මං
 හෙත්ථෙවී ව
 විසෙසනෙ ව
 කත්තරි ව
 කාලෙ
 පා පිබ්බො
 උභො තත්පුරිසා
 විඥෙයා: ද්විපදෙ කුල්‍යාධිකරණෙ
 කම්මධාරයො
 ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣමපුරිසා

කවිවායනයේ පරිවාර ග්‍රන්ථ

1. ටීකා,
2. අනුටීකා,
3. සංග්‍රහ ග්‍රන්ථ,
4. සංග්‍රහ ග්‍රන්ථ ටීකා

ටීකා

1. න්‍යාසය (මුඛමසුද්දිපනී) - විමලබුද්ධි හිමි (කතීෂ)
2. කවිවායන සුත්තනිද්දෙස - ඡපද (ඡපට) හිමි (කතීෂ), 6 පරාක්‍රමබාහු රජුගේ කාලය.
3. කවිවායනවණ්ණනා - මහාවිජිතාවි හිමි (කතීෂ), බුරුම වැසියෙකි.

අනුටීකා

න්‍යාසයට අනුටීකා දෙකක් ලියැවී ඇත.

1. න්‍යාසප්පදීප - 'සඬ්ඛ්‍යං' නමැත්තෙක් විසින් රචනා කොට ඇත.
2. නිරුක්තිමඤ්ඡුසා - දායානාගරාජගුරු (කතීෂ)

සංග්‍රහ ග්‍රන්ථ

1. මහාරූපසිද්ධි - වෝලිය බුද්ධඡපිය හිමි. (වෝලිය යන නාමවිශේෂණයෙන් දෙමළ බව හැඟේ.)
2. බාලාවතාරය - ධම්මකිත්ති හිමි.
3. කවිවායනහෙද - මහායස හිමි.
4. කවිවායනසාර - මහායස හිමි.

සංග්‍රහ ග්‍රන්ථ ටීකා

1. මහාරූපසිද්ධි ටීකාව - කතීෂ බුද්ධඡපිය හිමි යැයි අදහස් කෙරේ.
2. සාරස්ථිකාසිනී - කවිවායනහෙද පුරාණ ටීකාව 'අරියාලංකාර'
3. කවිවායනහෙද මහා ටීකාව - උත්තමසිකා හිමි.
4. බාලාවතාර ටීකාව - 19 වස සියවසෙහි විසූ හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමඬ්ඛල හිමි.

න්‍යාසය

න්‍යාසය කවිවායනවුත්තිවණ්ණනා නමින්ද, මුඛමසුද්දිපනී නමින්ද හඳුන්වනු ලැබේ. මෙහි කතීෂවරයා විමලබුද්ධි හිමියෝ ය. උන්වහන්සේ දඹදිව වැසියෙක් ද, ලාංකිකයෙක්දැයි හඳුනා ගත නොහැකිය. සාසනවංසයෙහි දැක්වෙන්නේ කතීෂගේ ප්‍රදේශය පිළිබඳ අවිනිශ්චිතතාවයකි. එහි මහාවිමලබුද්ධි සහ වුළුවිමලබුද්ධි යනුවෙන් දෙදෙනෙක් සිටි ඇතර, එයින් මහාවිමලබුද්ධි හිමියන් විසින් මෙම න්‍යාසය රචනා කොට ඇත. ඇතැමෙක් සීහළදීපවාසී විමලබුද්ධි තෙරුන් මෙය කරන්නට ඇතැයි පවසන බව සාසනවංසයෙහි දැක්වේ. (කෙවි පන සීහළදීපවාසී විමලබුද්ධියෝරො තමකාසීති වදන්ති.) මහානිරුක්ති, පුරාණ වුළුවනිරුක්ති, කාරිකා යන ග්‍රන්ථයන්ට පසුව න්‍යාසය රචනා වී ඇත. එසේම මෙම ග්‍රන්ථයෙහි රූපසිද්ධිය, මොග්ගල්ලායනය වැනි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ උදාහරණ ගෙන ඇත. එබැවින් ක්‍රි.ව. 10 ට පෙර රචනා වූවක් යැයි සැලකිය හැකිය. න්‍යාසයෙහි ක්‍රමවේදය පිළිබඳ විමසීමේදී කවිවායන සුත්තනිද්දෙසයේ එන පහත සඳහන් ගාථාව වැදගත් වේ.

"සම්බන්ධො ව පදඤ්චො ව - පදන්තො පදවිග්ගහො"

උදාහරණයක් ලෙස 'සරාසරෙ ලොපං' යන සූත්‍රය දැක්විය හැකිය. "අතරක් නැති කල්හි පූජිතවරයා ලොප් කරණු ලැබේ." එය සූත්‍රයෙහි ඇති සම්බන්ධයයි. මෙහි පද 3 ඇත. එබැවින් එය 'පදං' යන්නෙන් විග්‍රහ වේ. 'සර- කෙරෙන්නා, සරෙ- නිමිත්ත, ලොපං- ක්‍රියාව' යනුවෙන් පදයක් පාසා කෙරෙන අතී විග්‍රහය 'පදෙයො' යන්නෙන් ගැනේ. 'සරනීති සරො', 'පුජපනීති ලොපො' යනාදී ක්‍රමයෙන් පදය විග්‍රහ වාක්‍යයකින් දැක්වීම 'පදවිග්ගහො' යන්නයි. මෙහි වෞද්‍යාව වශයෙන් අරුත් ගැන්වෙන්නේ 'සරෙ' යන පදය 'සරො' නොවී 'සරෙ' යනුවෙන් බහුවචනයෙන් තබා ඇත්තේ කුමක් නිසාද යන්නයි. එයට පිළිතුරු ප්‍රකාශ කිරීම පරිහාරය යනුවෙන් හැඳින්වේ. එහිදී පිළිතුර ලෙස දක්වා ඇත්තේ එක ස්වරයක් පමණක් නොව, ස්වර දෙකක් වුවද ලොප් කිරීමට එම සූත්‍රයට හැකි බවයි.

රූපසිද්ධි ටීකාවේ සහ මොග්ගල්ලාන පඤ්චිකාවේ, න්‍යාසයේ ඇති සමහර අදහස් විවේචනයට ලක්ව ඇත. උදාහරණයක් ලෙස 'ස්වරයක් පරකල්හි ස්වර කිහිපයක් වුව ලොප් කළ හැකිය.' යන මෙම ප්‍රකාශය රූපසිද්ධියේ එසේ ජනවචනයෙහි නොමැති හෙයින් නොගත යුතු බව දක්වයි. න්‍යාසය කච්චායනයේ විධික්‍රම තේරුම් ගැනීමට අතිශයින් ප්‍රයෝජනවත් වේ. එසේම මෙය බණවර 30 කින් පරිමිත වූ ග්‍රන්ථයකි.

සුත්තනිද්දෙසය

කච්චායනයට ලියූ දෙවන ටීකාව සුත්තනිද්දෙසයයි. මෙය න්‍යාසය තරම් විශාල නොවන්නකි. කාලය සම්බන්ධයෙන් විමසීමේදී 6 වන පරාක්‍රමබාහු රජුගේ කාලයේදී මෙය රචනා වී ඇත. බුරුම සාසනවංසයේ මෙහි කතෘ ඡපද හිමියෝ තමන් වහන්සේගේ ආචාර්යවරයා වූ උත්තරාජීව හිමියන් සමග මහා පරාක්‍රමබාහුගේ සාසන සංශෝධනයට වෂී 6 කට පූජියෙන් ලක්දිවට වැඩම කොට අවුරුදු 10 ක් වැඩසිට ඇතැයි ඇතැමෙකුගේ මතයයි. කෙසේ නමුත් මෙම මතය නිරවද්‍ය නොවේ. එයට හේතුව නම් සුත්තනිද්දෙසයෙහිම මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කරණ ලද්දේ ජයවර්ධනපුර පරාක්‍රමබාහු රජුගේ කාලයේ බව සඳහන්ව තිබීමයි. මෙම ඡපට හිමියන තවත් බොහෝ ග්‍රන්ථ රචනා කොට ඇත. එනම්,

- 1. සංඛෙපවණ්ණනා (අභිධම්මඤ්ඤාසඤ්ඤා ටීකාව) 2. නාමවාරදීප 3. විනයගුණප්පදීප

"සීහලදෙසිය පරදෙසිය අත්ථානං" මෙය අනෙක් ග්‍රන්ථයන්හි සඳහන් වේ. නමුත් මෙහි සඳහන් නොවේ. එබැවින් මෙය බුරුමයේ රචනා වන්නට ඇතැයි නිගමනය කළ හැකිය. 'ධම්මවාරී' නමැත්තෙකුගේ ආරාධනයෙන් මෙය සංග්‍රහ වී ඇති බව සැලකේ. සූත්‍ර පමණක් වණ්ණනා කොට තිබීම මෙහි ඇති සුවිශේෂත්වයකි. නමුත් එම විස්තර අතිශයින් සංක්‍ෂිප්තය. සමහර තැන්වල වෘත්ති-උදාහරණ පිළිබඳවත් විස්තර කොට ඇත. එසේම සූත්‍රය හඳුනා ගැනීමේ පහසුව සඳහා කිනම් සූත්‍රයක් ද යන වගත් මෙහි අන්තර්ගතව තිබේ. උදාහරණයක් වශයෙන් විධි සූත්‍රයක් ද, සංඥා සූත්‍රයක් ද යනාදී වශයෙනි.

කච්චායනවණ්ණනා

කච්චායනයට කරණ ලද තෙවන ටීකාව කච්චායනවණ්ණනාවයි. බුරුම රටේ තඹදීප නමැති ප්‍රදේශයේ විජයපුර ආසන්නයේ අභයගිරි පව්නයෙහි වැඩවිසූ 'මහාවිජිකාවී' නමැති තෙර කෙනෙකුන් විසින් මෙය රචනා කර ඇත. නිගමන ගාථාවල ඒ බව සඳහන්ව ඇත. මෙය රචනා වී ඇත්තේ න්‍යාස-සුත්තනිද්දෙස යන ග්‍රන්ථ දෙකට පසුවය. ක්‍රි.ව. 1626 දී පමණ මෙය රචනා වන්නට ඇත. අනෙක් ග්‍රන්ථවල දක්නට නොමැති සූත්‍රයේ නිදානය දක්නට ලැබීම විශේෂ වූවකි. "ඉදං සුත්තං කිං? කිං විභවං? කිං නිදානං? කුතො නිබ්බත්තං?" යනාදී නයින් ප්‍රශ්න අසා ඒවාට පිළිතුරු ලෙස සූත්‍රයේ නිදානය දක්වා ඇත. "තඤ්ඤාදන්තා සරා අච්චිය" යන සූත්‍රයෙහි නිදානය ලෙස දැක්වෙන්නේ "අක්ඛරාපාදයො එකවත්තාලීසං" යන්නයි. ස්වර අට ඇතිවිමට නිදානය වූයේ අක්‍ෂර බැවින් එලෙස දක්වා තිබේ. අක්‍ෂර නොතිබුණේ නම් එබඳු සූත්‍රයක් නිමාණය නොවන්නකි.

¹ (සම්බන්ධ-සූත්‍රය කුමකට සම්බන්ධ වන්නේද යන්න පිළිබඳව, පදඤ්චෙව-පද ගණන, පදෙයො-පදානුය, පදවිග්ගහො-පද විග්‍රහය, වෞද්‍යා-වෞද්‍යා කිරීම, පරිහාරො-(එම) වෞද්‍යාවන්ට පිළිතුරු)

අනුටීකා ග්‍රන්ථ

නාසාප්පදීපනී

අනුටීකා ග්‍රන්ථවලින් මුල්ම ටීකාව 'නාසාප්පදීපනී' යන්නයි. මෙය ලියැවී ඇත්තේ, 'නරපතිසිසු' රජුගේ කාලයේ (බු.ව. 1718) ය. එම රජුගේ ඇමතියෙකු විසින් සම්පාදනය කොට ඇත. එම ඇමතියා අන්ත:පුර ස්ත්‍රියකට දාව උපන් කුමරියක් කෙරෙහි සිතැති බව දනගත් රජු පාලියෙන් ගැඹුරු ග්‍රන්ථයක් සම්පාදනය කළහොත් කුමරිය දෙන බව කීය. ඇමතියා 'නාසාප්පදීප' නමැති මෙම පොත ලියා ඔප්පු කළ විට කුමරිය හා රජුගේගාහක තනතුර ද දුන්නේ යයි බුරුම සාසනවංශයෙහිත් සාහිත්‍ය වංශයෙහිත් දක්වේ. රජුගේගාහක තනතුර නම් මැනුම් දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධානතයයි. ඒ තනතුරට බුරුම බසින් 'සංපොන්' යි කියන බැවින් මේ ටීකාව ද 'සංපොන්ටීකාව' යයි එරට ප්‍රකට ය. මේ 'සංපොන්' යන්න අපේ ඇතැම් සිංහල පොත්වල 'සංඛං' යි ලියැවී ඇත. මුඛමන්තදීපනී සංඥාපනයෙහිත් එසේ තිබේ. බුරුම පොත්වල කියවෙන්නේ මේ ඇමතියා පොත ලියන්නට පෙර හිඤ්ඤාමක්ච සිටි බවයි. මෙහි ප්‍රාරම්භක ගාථාව මෙසේය:-

“යංසාරවන්තගමනන්තගුණාධිවාසං - නිරුක්ඛියුපගතඤ්ඤායමනාථනාථං

බුද්ධං ච ධම්මධිනිහරමග්ගසංසං - නාසාප්පදීප මහිනමාස කරොමි සාධුං”

නිරුක්තිසාරමඤ්ඤාසාව

කවචායන අනුටීකාවලින් ඉතා වැදගත්ම ටීකාව නම් නිරුක්තිසාර මඤ්ඤාසාව යි. මෙම ග්‍රන්ථය බුරුම ජාතික හිමිනමක් වූ දායානාගරාජගුරු විසින් රචනා කොට ඇත. නාසාප්පදීප ගැටළු තැන් නිරාකරණය කරමින්, එහි යම් යම් ව්‍යාකරණ විධි පිළිබඳව සාකච්ඡා කරමින්, විවිධ ග්‍රන්ථාගත කරුණු දක්වමින් රචනා කොට ඇති ඉතා වැදගත් ග්‍රන්ථයක් ලෙස මෙය හඳුන්වාදිය හැකිය. දැනට ඇති ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ අතරින් විශාලතම ග්‍රන්ථය ලෙසත් මෙය හැඳින්විය හැකිය. මෙය ලංකාවේ මුද්‍රණය වී නොමැති අතර බුරුමයේ මුද්‍රණය වී ඇත.

මහාරූපසිද්ධිය:

නිගමනගාථා

“විඛ්‍යාතානන්තජුපෙරවිහසවරගුරුනං තම්බපණ්ණිද්ධිජානං

සිස්සො දීපංකරාබ්‍යො දම්මවසුමතිදීපලද්ධිප්පකාසො

බාලාදිච්චාදිවාසදවිතයමධිවසං සාසනං ජොතයි යො

සො'යං බුද්ධප්පියවිහො යති ඉමංමුජ්ඣං රූපසිද්ධිං අකාසි”

(කාමුපර්ණිදීපයෙහි ධිවජයක් මෙන් ප්‍රකට වූ ආනන්ද නැමැති උතුම් ආචාර්යවරයාගේ ශිෂ්‍ය වූ, දෙමළ රටට ප්‍රදීපයක් වැනි වූ යම් තෙරනමක් බාලාදිත්‍ය විහාරයට (වූඩාමණිවම්චිහාරය) ආදී විහාර දෙක තුනක වසමින් ශාසනය බැබළවීමේ දී ඒ දීපංකර යන අපර නාමයක් ඇති බුද්ධප්පිය තෙරනම කෙළින් මග පෙන්වන මේ රූපසිද්ධිය කෙළේය.)

මෙම ප්‍රකාශයට අනුව පැහැදිලි වන්නේ මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කොට ඇත්තේ වෝලිය බුද්ධප්පිය හිමියන් විසින් බවයි. කවචායන සූත්‍ර මුල් කරගෙන ඒවායෙන් ප්‍රකාශ වන ව්‍යාකරණ විධික්‍රම මාභීයෙන් පද සිද්ධීන් සිදුවන ආකාරය පැහැදිලි කිරීම සඳහා මෙය රචනා කොට ඇත. මෙහිදී කතුවරයා කවචායන ව්‍යාකරණයේ ඇති සියලුම සූත්‍ර භාවිත නො කරයි. ඒ වෙනුවට තම රූපසිද්ධිය සඳහා අදාළ වන සූත්‍ර පමණක් කතුවරයා දක්වා තිබේ. අනෙක් කවචායන ග්‍රන්ථ සමග සසඳා බලන විට රූපසිද්ධි ග්‍රන්ථය කවචායනයේ විස්තර නොවූ කරුණු විස්තර කරමින් අලුත් කරුණු දක්වමින් ලියූ පරිපූර්ණ ග්‍රන්ථයක් ලෙස දක්විය හැකිය. ඇතැම්විට කවචායනයේ කරුණු පිළිබඳ මනා අවබෝධයක් ලබා ගැනීමට රූපසිද්ධියේ කරුණු බෙහෙවින් අවශ්‍ය වන්නේ එහි ඇති කරුණුවල විස්තාරිත ස්වභාවය නිසාවෙනි.

උදා:- 'යවමදනකරලාචාගමා' සූත්‍රය

කච්චායන ව්‍යාකරණයට අනුව ඒ ඒ ආගමාකාර ආගමය වන්නේ කොතැනද කියා නොදැක්වේ. මුඛමතදීපනී ටීකා ග්‍රන්ථවලත් ඒ පිළිබඳව නොදැක්වේ. රූපසිද්ධියේදී නිශ්චිතවම මේ මේ තැන්හි ආගම වන බව දැක්වේ. ඒ අනුව 'ය' කාරය ආගම වන්නේ යථාදියෙන් පරව ඉකාරය ඇති විට බව එහි දැක්වේ.

යථා+ඉදං=යථයිදං

යථා+එව=යථෙව - මෙහි ඉකාරයක් නැති බැවින් එසේ 'ය'කාරයක් ආගම වී නොමැත.

එසේම 'වි-පරි' ආදියෙන් පරව ස්වරයක් ඇති විට 'ය'කාරය ආගම වන බව දක්වා තිබීම මෙයට තවත් නිදසුනකි.

වි+අකාසි=ව්‍යාකාසි,

පරි+අන්තං=පරියන්තං

'ව' කාරය 'ති' ශබ්දයෙන් පරව 'අ'කාර, 'උ'කාර ඇති කල්හි 'ව'කාරාගමය සිද්ධ වන බව මෙහි දැක්වේ.

ති+අභිගිකං=තිවභිගිකං

භු+ආදයො=භුවාදයො

'පරද්වෙභාවොධානේ' සූත්‍රය

මෙම සූත්‍රයෙන් දැක්වෙන්නේ සුදුසු තන්හිදී ව්‍යඤ්ජනය ද්විත්ව වන බවයි. සුදුසු තැන යනු කුමක්දැයි තැන් රාශියක් ඉදිරිපත් කොට ඇත.

'ප' ආදී උපසරී ඇතිවිට ද්විත්ව වේ.

සු+පතිට්ඨිතො=සුප්පතිට්ඨිතො

'කමු' ආදී ධාතුවල මුල් අක්ෂරය ද්විත්ව වේ.

ප+කමො=පක්කමො

'ආ'කාරාන්ත, 'ඉ'කාරාන්ත ස්ත්‍රී ලිඛිත ශබ්ද පිළිබඳ විවිධ සූත්‍ර කච්චායනයේ ඇත. ඒවාට අන්තරීත ශබ්ද විස්තර වශයෙන් කච්චායනයේ වර්ගීකරණය කොට දක්වා නැත. නමුත් රූපසිද්ධියේ ඒවායේ ලැයිස්තුවක් දක්වා ඇත්තේ මේවා අකාරාන්ත ස්ත්‍රීලිඛිතික ශබ්ද, මේවා ඉකාරාන්ත ස්ත්‍රීලිඛිතික ශබ්ද වශයෙන් කොටස් කිරීමෙනි.

උපසරී-නිපාත පිළිබඳව කච්චායනයේ සූත්‍ර දක්වා නැත. නමුත් රූපසිද්ධියේ වෙනමම පරිච්ඡේදයක් විස්තර වශයෙන් ඒවා සඳහා වෙන් වී ඇත. උපසරීවල අත්ථ, ඒවායෙහි භාවිතය යනාදී කරුණු පැහැදිලි කොට දැක්වෙන්නේ රූපසිද්ධියේය.

නිපාතවලත් 1.විභක්තියුක්ත, 2. අවිභක්තියුක්ත යනුවෙන් නිපාත වර්ග කොටස් දෙකකට දක්වා ඒවායෙහි අත්ථය ද දක්වා තිබේ.

නාම ශබ්දවල ඇති තව එකකි, කාරක. මේ කාරකවලදී මුල් ග්‍රන්ථයේ නැති කාරක ප්‍රභේද රූපසිද්ධියෙහි දක්වා ඇත.

උදා:- කම්කාරකයට එන 'තප්පානචාර' අත්ථය කච්චායනයේ නැත. නමුත්, රූපසිද්ධියේ මේ අත්ථය දක්වා 'නදිං පිබති' ආදී උදාහරණ ද දක්වා තිබේ. එමෙන්ම කච්චායනයේ ඇති සම්පදාන කරාක ප්‍රයෝගයන්ට අමතරව, ප්‍රයෝග රැසක් රූපසිද්ධියේදී අපට දකගත හැකිය. ඒ අනුව තුමත්ථය, 'අලං' ශබ්ද යෝගය, මඤ්ඤති ප්‍රයෝගය, ආසිංසාත්ථය, සම්මුති ප්‍රයෝගය, භීය ප්‍රයෝගය, සත්තම් අත්ථය යනාදී කච්චායනයේ නොදැක්වෙන ප්‍රයෝග මෙහි දකගත හැකිය. මෙසේ නාමකාණ්ඩය සම්බන්ධයෙන් බැලූ විට එහි වර්ධනයක් අපට දකගත හැකිය.

සමාස දක්වීමේදී, කච්චායන මුල් ව්‍යාකරණයේදී අපට දකගත හැකි වන්නේ සූත්‍ර දක්වා එම සූත්‍ර වෘත්තීන්ට උදාහරණ දක්වීමක් පමණි. තදනුබද්ධ ටිකාවලද ඒවා විස්තර කිරීම විනා විශේෂ දෙයක් දකගත නොහැකිය. නමුත් රූපසිද්ධියේදී, ඒ ඒ සූත්‍රය ආශ්‍රය කොට ගෙන විවිධාකාර ප්‍රභේද දක්වීමක් සිද්ධ කොට තිබේ.

උදා:- “කම්මධාරයසඤ්ඤාව” යන සූත්‍රය දක්වා එම සමාසයෙහි ඇති ද්විපද, තිපද ආදී විවිධ ප්‍රයෝග වෙන වෙනම නිදසුන් සහිතව දක්වා තිබේ.

අමාදයෝ පරපදෙහි සූත්‍රය ආශ්‍රය කරගෙන තප්පුරිස සමාසයේ දුතියා ආදී ප්‍රභේද වෙන වෙනම දක්වීමක් සිදු කොට තිබේ. දුතියා තප්පුරිසය ගත් විට එය ‘ගත, නිස්සිත, අතීත, අතික්කන්ත’ ආදී ප්‍රභේදවල වන ආකාරය දක්වා තිබේ.

(තස් දුතියා තප්පුරිසො ගතනිස්සිතාතීතාතික්කන්තපත්තාපන්නාදීහි භවති.)

තද්ධිත ගත් විට, සූත්‍රයෙන් නොකියැවෙන ඒ ඒ ප්‍රත්‍යාවල ඇති වෙනත් අස්ථි දක්වා ඇත. “ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤාපොසු ව” යන සූත්‍රයේ ‘අඤ්ඤාපොසු’ යන වචනයෙන් කියැවෙන අන්‍ය අස්ථියන් මොනවාද? යන්න පිළිබඳ ඉතා දීඝි වශයෙන් සාකච්ඡා කොට ඇත.

උදා:- තත්‍ර භවො, තත්‍ර ජාතො, තතො ආගතො ආදී විශාල ප්‍රමාණයක කෙටි අස්ථි දක්වා ඇත.

ද්විපද සමාසය ගත් විට, ඒ සම්බන්ධයෙන් කච්චායනයේ නොකැපීවෙන අස්ථි සමූහයක්, රූපසිද්ධියේ දක්වේ.

කච්චායන මුල් ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයේ දක්වෙන මේ ව්‍යාකරණ විධිත්වල හැඳින්වීම් වෙන වෙනම අපට දකිය නොහැකිය. එසේම ප්‍රභේද දක්වීම් ද අපට දක්නට නොලැබේ.

උදා:- තද්ධිත කාණ්ඩයේදී සූත්‍ර දිගටම දක්වාගෙන යාම දකිය හැකිය. එම සූත්‍ර ඇසුරු කොට ගෙන, ඒ සූත්‍ර ප්‍රභේදගත කර, එක එක ගොවල් වශයෙන් සංග්‍රහ කිරීම අපට දකිය හැකිවන්නේ රූපසිද්ධියේදීය. ඒ අනුව ‘තද්ධිත’ බෙදෙන්නේ කෙසේද යන්න, කතුවරයා මෙලෙස දක්වා තිබේ.

“සාමඤ්ඤචුත්තිභාවත්තාවායතො තද්ධිතං තිධා
තස්සාදි චතුධාපච්චානෙකස්ථාසඤ්ඤාවො”

(තද්ධිත ප්‍රධාන කොටස් 3කට බෙදේ. සාමඤ්ඤ, භාව, අවාය යනුවෙන් එයින් මුල සාමඤ්ඤ තද්ධිතය ‘අපච්ච තද්ධිත, අනෙකස්ථ තද්ධිත, අස්ථාසථ තද්ධිත, සඤ්ඤා තද්ධිත’ යනුවෙන් නැවත බෙදේ.)

මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය

මෙය මොග්ගල්ලාන ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයේ සූත්‍ර, වෘත්ති හා මෙහි ටීකාව වූ පඤ්චකා නමැති ටීකාව රචනා කරන ලද්දේ එකම මොග්ගල්ලායන හිමියන් විසිනි. නමුත් කච්චායන ව්‍යාකරණය, පාණීනී ව්‍යාකරණය වැනි ග්‍රන්ථ එසේ නොවේ. එහි සූත්‍ර පාණීනී ආචාර්යවරයා විසින් රචනා කොට ඇති අතර සංකේෂ වෘත්ති රචනා කොට ඇත්තේ වෙනත් කෙනෙකුන් විසිනි. එසේම එයට මහාභාෂ්‍යායක් සපයා ඇත්තේ පතඤ්ජලී නමැති ආචාර්යවරයා විසිනි. වාඤ්ච ව්‍යාකරණය ද එසේමය. සූත්‍ර වඤ්ච ගෝමීන් විසින් රචනා කොට ඇති අතර, වෘත්ති රත්නමතිපාදයන් විසින් රචනා කොට ඇත. එසේම න්‍යාසය රචනා කොට ඇත්තේ සාරිපුත්ත සඬ්ඝරාජයන් විසිනි. මෙම මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙහි කතීන්ද්‍රිය පිළිබඳ දැක්වෙන ගාථාවක් මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේ නිගමන ගාථාවලින් දැකිය හැකිය. එම ගාථාව පහත දැක්වේ.

“මොග්ගල්ලානෙන ථෙරෙන - ධීමතා සුවිචුත්තිනා,

රචිතං යං සුවිඤ්ඤෙය්‍ය - මසඤ්ඤිධ’මනාකුලං”

මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කරන ලද්දේ මහාපරාක්‍රමබාහු රජුගේ කාලයේ යැයි ඉහත ගාථාවට ඉහතින් ඇති ගාථාවෙන් මෙසේ දත හැකිය.

“පරක්කමභුජෙ තස්මිං - සද්ධාබුද්ධිගුණොදිතෙ,

මනුචංසද්ධජාකාරෙ - ලඬ්ඬකාදීපං පසාසති.”

එම රජු රජවන්නේ ක්‍රි.ව. 1153 දී බව දැක්වේ. මෙය ලියා ඇත්තේ රජුගේ ශාසන සංශෝධනයෙන් පසුවයි. රාජ්‍යාදයට වසී 4 කට පසුව ශාසන ශෝධනය කරන ලද්දේ 1157 වසියේදීය. එසේ හෙයින් මෙම ග්‍රන්ථය 1157 ට පසුව රචනා වූ බව සඳහන් කළ හැකිය.

පොළොන්නරු යුගයේදී මොග්ගල්ලාන නමින් හිමිවරු දෙදෙනෙක් වැඩ සිටියහ. මෙම මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය රචනා කරන ලද්දේ මෙම දෙදෙනාගෙන් එක්කෙනෙකු විය හැකිය. ව්‍යාකරණ මොග්ගල්ලාන හිමි ගැණ තොරතුරු විජයබාහු රජුගේ කාලයෙන් දත හැකිය. වෙලෙක්කාල එහි දක්වා ඇත්තේ දළදා භාරකරු ලෙසය. එසේම උන්වහන්සේ උත්තරමූලායනනයට අයත් බව දැක්වේ. එසේම උන්වහන්සේ සාරිපුත්ත මහාසාමීන්ගෙන් පසුව ‘මහාසාමි’ තනතුරට පත් වූ බවත් දැක්වේ. අභිධානප්පදිපිකාවේ සඳහන් වන්නේ එම ග්‍රන්ථය ලියූ මුගලන් හිමි සරෝගාම මූලායනනයට අයත් බවයි.

“මහාජෙනවනා’බ්‍යමිහි - විහාරෙ සාධුසම්මතෙ,

සරොගාම සමුහමිහි - වසතා සන්තචුත්තිනී”

පඤ්චකාප්‍රදීපයේ එන සඳහනකට අනුව ‘ව්‍යාකරණ මොග්ගල්ලාන’ හිමි අනුරාධපුරයේ ථූපාරාමයේ වැඩ සිටි බව සඳහන් වේ. නමුත් අභිධානප්පදිපිකාවේ සඳහන් වන්නේ උන්වහන්සේ ජේතවනයේ වැට සිටි බවයි. ඒ බව ඉහත ගාථාවෙහි ප්‍රථම පාදයෙන් දත හැකිය. කෙසේ නමුත් අභිධානප්පදිපිකාවේ දක්වන උපසථි සහ මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේ දක්වන උපසථිවල වෙනසක් දැකිය හැකිය. එසේ හෙයින් ‘මොග්ගල්ලාන’ හිමිවරු දෙදෙනෙක් සිටි බව නිගමනය කළ හැකිය.

තවද කච්චායන ව්‍යාකරණයෙහි “ජායාය තුදං ජානි පතිමිහි” යනුවෙන් සූත්‍රයක් දැක්වේ. මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙහි එම සූත්‍රය “ජායාය ජයං පතිමිහි” යනුවෙන් දැක්වේ. කච්චායන ව්‍යාකරණයට අනුව ‘පති’ ශබ්දයට ‘ජාය’ ශබ්දය ආදේශ වේ. එසේම ‘දම්’, ‘තුදම්’ යනුවෙන් ආදේශ වන බව ද එහි දැක්වේ. “ජායාඉච්චෙතාය තුදං ජානිඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොත්ති පතිමිහි පරෙ.” යනු එම සූත්‍රයයි. නමුත් මෙම සූත්‍රයට මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙහි අරුත් සපයා ඇත්තේ මෙසේය. “පතිමිහි පරෙ ජායාය ජයං හොති, ජයම්පති, ‘ජානිපති’නි පකනන්තරෙන සිද්ධං, තථා ‘දම්පති, ජම්පති’නි.” යනුවෙනි. මෙහි ‘තු’ යන්න, ‘ද’ යන අත්‍යය උපසථි ලෙස කියන බව කච්චායනය කියයි. එය වරදවා ‘දම්, තුදම්’ කියා මේ හිමියෝ ලියා ඇති බව කියයි.

මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය කච්චායන ව්‍යාකරණයට පසුව ලියන ලද්දකි. එහිදී කච්චායන ව්‍යාකරණයේ අඩුපාඩු මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙන් සම්පූර්ණ කොට ඇති බව දැකිය හැකිය. සමහර තැනක කච්චායන ව්‍යාකරණය විවේචනයට ද ලක් කොට ඇත.

තවද මෙම මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේ සූත්‍ර සංඛ්‍යාව 810 කි. පරිච්ඡේද වශයෙන් 6 කි. කච්චායන ව්‍යාකරණය කාතන්ත්‍ර ව්‍යාකරණයේ ආභාසය ලබා ඇති අතර, මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය වාඤ්ඤා ව්‍යාකරණයේ ආභාසය ලබා ඇත. වාඤ්ඤා ව්‍යාකරණයේ සූත්‍ර ඒ අයුරින්ම පාලියට නගා ඇති බව පහත සඳහන් නිදසුන් මගින් පෙනී යයි.

වාඤ්ඤා ව්‍යාකරණය	මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය
විධිර්විශේෂණන්තස්ස	විධිබ්බිසෙසනන්තස්ස
සප්තමියං පූච්ඡස්ස	සත්තමියං පුබ්බස්ස
පඤ්චමියං පරස්ස	පඤ්චමියං පරස්ස
ආදෙ:	ආදිස්ස
ප්‍රතිපරිභ්‍යාමි භාගෙ ව	පතිපරිභි භාගෙ ව

මෙසේ විමසීමේදී පෙනී යන්නේ වාඤ්ඤා ව්‍යාකරණයේ සූත්‍ර මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය අනුගමනය කොට ඇති බවකි.

තවද වාඤ්ඤා ව්‍යාකරණයේ එන ව්‍යාකරණ සංඥාවන්, මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය භාවිත කොට ඇති බවට නිදසුනක් දැක්විය හැකිය. වාඤ්ඤා ව්‍යාකරණයෙහි 'ඒකාස්' යනුවෙන් දැක්වෙන පදය මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙහි දැක්වෙන්නේ 'එකස්' වශයෙනි. නමුත් කච්චායන ව්‍යාකරණයේ එය 'සමාස' යන නාමයෙන් හඳුන්වයි. තවද වාඤ්ඤා ව්‍යාකරණයේ එන විශේෂණකාස්' (බහුබිභි සමාසය) යන්න මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙහි 'විසෙසනෙකස්' යනුවෙන් ක්වා ඇත. මේ අනුව පෙනී යන්නේ වාඤ්ඤා ව්‍යාකරණයෙහි 'සංඥා' මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය පාලියට හරවා ඇති බවයි. ඒ අනුව නිගමනය කළ හැකි වන්නේ කච්චායන ව්‍යාකරණයට වඩා මෙහි වෙනස්කම් දැකිය හැකි බවයි.

මෙම ග්‍රන්ථයන් ද්වයෙහි අකුරු සංඛ්‍යාවෙහිද වෙනස්කම් පවතින බව දැකිය හැකිය. එනම් කච්චායන ව්‍යාකරණයේ අක්ෂර 41 ක් පිළිගන්නා අතර, මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේ අක්ෂර 43 ක් ඇති බව පිළිගනී. එ, ඔ යන අක්ෂර ද්වය දිසී වශයෙන් මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේදී පිළි ගැනීම හේතුවෙන් මෙම වෙනස ඇති වී ඇත. නමුත් කච්චායන ව්‍යාකරණයේ එ,ඔ හුස්ව අකුරු ගණයට වැටේ.

තවද සන්ධිවලදීද වෙනස්කම් දැකිය හැකිය. කච්චායන ව්‍යාකරණයේ නිග්ගහිතයට මකාර, දකාර ආදේශ වන බව දක්වා ඇත. මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේදී නිග්ගහිතයට 'ය' කාරයක් ද ආදේශ වන බව දක්වා අමතර 'ය'කාරයක් එකතු කොට තිබේ. ඒ අනුව අක්ෂර තුනක් එහි දැක්වේ.

නාම සම්බන්ධයෙන් විමසීමේදී ද මෙම වෙනස දැකිය හැකිය. කච්චායන ව්‍යාකරණයේ නොදැක්වෙන ශබ්දරූප මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙන් දැකගත හැකිය.

සමාස පිළිබඳ විමසීමේදී පෙනී යන්නේද වෙනස්කම් ඇති බවයි. කච්චායන ව්‍යාකරණයේ දැක්වෙන 'දිගුසමාසය' මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙහි දක්නට නැත. එහිදී දිගු සමාසය සහ කම්මධාරය සමාසය එකතු කොට 'විශේෂණ සමාසය' පෙන්වා දී ඇත.

තද්ධිත සම්බන්ධ ව ද වෙනස්කම් දැකිය හැකිය. කච්චායන ව්‍යාකරණයේ නො දැක්වෙන ප්‍රත්‍ය රාශියක් මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේදී අපට දැකිය හැකිය. උදාහරණ ලෙස 'රාජ' ශබ්දයට අපච්චාස් යෙහි 'ඤ්ඤ' යන ප්‍රත්‍යය යොදා 'රාජඤ්ඤ' වැනි ශබ්ද මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේද සාදා තිබේ.

මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේ පරිවාර ග්‍රන්ථ

මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේ සූත්‍ර, වෘත්ති, පඤ්චිකා නමැති ටිකාව යන තුනම මොග්ගල්ලාන හිමි ලියූ බව කියැවේ. එසේම මෙම ව්‍යාකරණය මූලික කොටගත් තවත් පරිවාර ග්‍රන්ථ ද සම්පාදනය වී ඇත. මෙම පරිවාර ග්‍රන්ථවල ඇති විශේෂත්වය නම් එම සියලුම පරිවාර ලියා ඇත්තේ ලාංකේය හිඤ්ඤන් විසිනි. නමුත් කච්චායන ව්‍යාකරණය සම්බන්ධයෙන් විමසීමේදී පෙනී යන්නේ එයට ලියූ පරිවාර ලාංකේය හිඤ්ඤන් අතින්, බුරුම හා ඉන්දිය හිඤ්ඤන් අතින් සම්පාදනය වී ඇති බවයි.

මොග්ගල්ලාන ණ්වාදිච්ඡිති

මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයට ලියැවුණු එක් පරිවාර ග්‍රන්ථයකි, 'මොග්ගල්ලාන ණ්වාදිච්ඡිති' යනු. මෙහි 'ණු' ආදියට කළ සූත්‍ර හා වෘත්ති අන්තර්ගතව ඇති බැවින් මෙම නාමය එයට ලැබී ඇත. 'ණු' යනු කිතක ප්‍රත්‍යයකි. ඒ අනුව 'ණු' ආදී කිතක ප්‍රත්‍යයන්ට සූත්‍ර හා වෘත්ති මේ ග්‍රන්ථයේ අන්තර්ගත වේ.

මොග්ගල්ලායන සූත්‍රවල 5 වන කාණ්ඩයේ 68 වන සූත්‍රය වන්නේ, 'ණ්වාදයො' නමැති සූත්‍රයයි. ක්‍රියා අත්‍යයන්ගෙන් පරව, බෙහෙවින් 'ණු' ආදීහු වෙති යන්න, (ක්‍රියාතොහි බහුලං ණු හොති) එහි වෘත්තියයි. 'ණු' සහ 'ආදි' යන්නෙන් කියැවෙන ප්‍රත්‍යය සහ ඒවායෙන් නිමාණය කරගන්නා ලද පද මෙම ග්‍රන්ථයෙහි දක්වා තිබේ.

බුද්ධදත්ත හිමියන් පවසන්නේ මෙය සංසරකිත හිමි රචනා කළ බව, බුරුම සාහිත්‍ය වංශයේ සඳහන් වන බවයි. සමහර පිටපත්වල අග තිබෙන ගාථාවලට අනුව, මෙය සාරිපුත්ත හිමියන් ලියූ බව සඳහන් වේ. කෙසේ නමුදු ව්‍යාකරණය පිළිබඳව සාරිපුත්ත හිමි කෙනෙකු අපට සාහිත්‍ය ඉතිහාසයේ හමු නොවේ. මෙම ණ්වාදිච්ඡිතිය සංස්කරණය කළ රත්මලානේ ධම්මානන්ද හිමියන් පවසන්නේ මෙය මොග්ගල්ලායන හිමියන්ගේම කෘතියක් බවයි.

මෙම ග්‍රන්ථයෙහි සූත්‍ර 229 ක් සහ ඒවාට වෘත්ති සහ උදාහරණ දක්වා තිබේ. කිතකාන්ත වලින් විවිධ පද සැදෙන ආකාරය මෙම ග්‍රන්ථයෙන් අපට අවබෝධ කොට ගත හැකිය. පාලි පදයන්හි නිරුක්ති දැන ගැනීම සඳහා මෙම ග්‍රන්ථය ඉතාම ප්‍රයෝජන බව කිව හැකිය.

පදසාධනය

මොග්ගල්ලාන හිමියන්ගේ සම්මුඛ ශිෂ්‍යයෙකු වන පියදස්සි හිමියන් විසින් මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කොට තිබේ. ඒ බව පදසාධනයේ නිගමන ගාථාවලින් පෙනී යන්නකි.

“සත්ථානං කරුණවතා ගතවතා කාපාරම්පරං ධීමතා
ථෙරෙනාතුමපාදපඤ්ඡරගතො යො සද්දසත්තාදිසු
මොග්ගල්ලායනවිස්සුතෙතිහ සුවච්ඡාපො විනිතො කයථා
සො'කාසි පියදස්සි නාම යතිදං බ්‍යත්තං සුඛපත්තියා”

මෙම පියදස්සි හිමියෝ වැඩවාසය කොට ඇත්තේ මොග්ගල්ලාන හිමියන් සමීපයෙහිය. නමුත් මෙම කෘතිය රචනා කොට ඇත්තේ කප්පින නමැති ස්වකීය මාමාගේ ආරාධනාවකට අනුවය. ඒ බව පහත දැක්වෙන ගාථාවෙන් කියැවේ.

“චුත්තො ව චුත්තමුපහොගිනියා සකාය - පිණ්ඤ්ඤාධරවනාපගසෙවිකාය
රම්භාවිභාරවධුයා තිලකාතුලෙන - සන්තෙන කප්පිනසමච්ඡ යමාතුලෙන”
“දෙවීරාජවිභාරම්භි රම්මෙ නිවසතා සතා
පදස්සෙදං පියදස්සිතොරෙන විහිතං හිතං”

(රුහුණු දොළොස්දහස් රට වලවේ ගංතෙර පිහිටි රම්භා විහාරගමට අධිපති වූ කප්පින නමැති ස්වකීය මාමා විසින් ආරාධිතව දේවීරාජ විහාරයෙහි වසන පියදස්සි තෙරුන් මේ පදසාධනය කරන ලද්දේ මෙයින්

කියැවේ. මේ ගාථා දෙකෙන් ප්‍රථම ගථාව යුගලාථී ඇත්තකි. එහි පදගතාථී පුරාණසන්නයෙහි මෙසේ දක්වේ. උත්තම, උතුම් වූ; උපහොගිනියා, උපහෝගයට සුදුසු කෙත්වත් අඞරම් ආදිය දෝ හෝ නොහොත් මහත් සම්පත් ඇත්තා වූ; පීණප්පයොධරො, පුන්පියොවුරු ඇත්තා වූ දෝ හෝ නොහොත් පිරුණු දිය දරන්නා වූ; වනාපග, වලහොය (වළවේ ගඟ) ම; සෙවිකාය, සේවිකා (පරිවාරිකා) කොට ඇත්තා වූ; සකාය, ස්වකීය වූ (තමන් අයත්වූ); රම්භාවිභාරවධුයා, (රුහුණු දොළොස්දහස්රට වළවේ ගංතෙර පිහිටි කදලිවිභාරයෙන් උපලක්ෂිත වූ) කදලිවිභාර ග්‍රාම නමැති වනිතාවට; තිලකාතුලෙන, තිලකායමාන වූ හෙවත් කදලිවිභාරග්‍රාම නායක වූ; සන්තෙන, (ග්‍රහවිෂයෙහි පවා ස්ථානොචිත ප්‍රඥා ඇති හෙයින්) පණ්ඩිත වූ; කප්පිනසමච්භයමාතුලෙන, කප්පිනාධිකාරී නම් වූ මයිලණුවන් විසින්; වුත්තොව, (සුත්‍රක්‍රමය හැර පදසිද්ධි පිළිවෙළට අනුකූල වන පරිදි මූලයන් වියරණ ඇසුරු කොට එක් ප්‍රකරණයක් රචනා කළ මැනැවැයි) අයදනා ලද්දේ; රම්මෙ, රමය වූ; දෙවීරාජවිභාරම්හි, දේවීරාජවිභාරයෙහි; නිවසනා, නිවාසී වූ; සනා, (අතිප්‍රශස්ත ගුරුසුග්‍රෑණා හේතුවෙන්) සාධු වූ; පියදස්සිඤ්ඤොරෙන, ප්‍රියදර්ශී ස්ථවිරයන් විසින්; පදස්ස හිතං, පදයට හිත වූ (පදසිද්ධියට උපකාර වූ); ඉදං, මේ පදසාධන මි ප්‍රකරණය; විහිතං, කරන ලදී.)

(පාලි සාහිත්‍යය ඉතිහාසය, පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත නාහිමි, පිටුව -485)

මෙය මොග්ගල්ලායන සූත්‍ර උපයෝගී කොට ගෙන, පදසිද්ධීන් සිදුවන ආකාරය පෙන්වීමට රචනා කළ ග්‍රන්ථයකි. කාණ්ඩ බෙදීම, මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයට සමාන ය. මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයේ සියලුම සූත්‍ර මෙහි උපයෝගී කොට ගෙන නැති අතර, තමන්ට අවශ්‍ය කරණ සූත්‍ර පමණක් උන්වහන්සේ භාවිත කර ඇති බව පෙනේ. කච්චායන ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථය ආශ්‍රය කොට ගෙන රචනා කළ ‘බාලාවතාර’ ග්‍රන්ථයට මෙය සමාන බව කිව හැකිය.

මෙම පදසාධන ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථය මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය පදනම් කොට ගෙන රචනා වී තිබුණ ද, මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයට වෙනස් වූ අයුරින් පදසාධනය කරණ අවස්ථා ද දැකිය හැකිය. ‘කාතියානි, කච්චායන’ පද සාදන තැනේදී, පදසාධනයේ තිබෙන ක්‍රමය මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණ ක්‍රමයට වෙනස් බව දැකිය හැකිය.

පදසාධන සන්නය

පදසාධන සන්නය රචනා කොට ඇත්තේ දිඹුලාගල ආනන්ද වනරතන හිමියන් විසිනි. උන්වහන්සේ ආරණ්‍යක මේධඹකර හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යවරයෙකි. එසේම සඹ්ඝරාකිත හිමියන්ගෙනුත් උන්වහන්සේ අධ්‍යාපනය ලබා ඇත. මෙම ග්‍රන්ථය පැරණි සිංහල සන්නවල තිබුණු වැදගත් ලක්ෂණ සහිත ග්‍රන්ථයක් ලෙස හඳුන්වා දිය හැකිය. සාමාන්‍යයෙන් මෙම ග්‍රන්ථ රචනා කිරීමේදී, පදගතාථී පමණක් නොව ඒ වෙනුවට අවශ්‍ය තැන්වල විස්තරකථන ද ඉදිරිපත් කරයි. සමහර විට ග්‍රන්ථාන්තරගත තොරතුරු ද දක්වේ. ඒවායේ ස්වභාවයන් මෙහි දැකගත හැකිය. මෙහි ඇති සමහර රීතීන් පදසාධන ටීකාවේ විවේචනය කොට තිබේ. එබඳු තැන් කිහිපයක් මෙහිදී දැකගත හැකිය. කෙසේ නමුත් මෙය, සිංහල ශිෂ්‍යයන්ට පාදසාධනය පිළිබඳ ඉගෙන ගැනීමට ඉතා ප්‍රයෝජනවත් ග්‍රන්ථයක් ලෙස සැලකිය හැකිය.

පදසාධන ටීකාව

මෙම පදසාධන ටීකාව රචනා කොට ඇත්තේ වාචිස්සර සඹ්ඝරාජයන් වහන්සේය. ඒ බව “සො වාචිස්සරසඹ්ඝරාජපවරො ව්‍යාකාසි ටීකං ඉමං” යනුවෙන් ග්‍රන්ථයෙහිම සඳහන්ව ඇත. මේ යුගයේ සිටි ‘වාචිස්සර’ යනු, රාහුල හිමියන් පව පඤ්චිකාප්‍රදීපයේ හැඳින්වීම් වලින් පැහැදිලි වේ. “වාචිස්සරො විදිත රාහුලසාමී නාමො” යනුවෙන් පඤ්චිකාප්‍රදීපයේ සඳහන්ව ඇති හෙයින් එබඳු නිගමනයකට පැමිණිය හැකිය. ඒ අනුව වාචිස්සර හා රාහුල යන හිමිවරු දෙදෙනාම එක් අයෙක් බවත්, මෙය කෝට්ටේ යුගයේදී **IV වන පැරකුම්බා** රජුගේ කාලයේදී ලියූ කෘතියක් බවත් දැකිය හැකිය. මෙම ග්‍රන්ථයේදී කතුවරයා විවිධ ග්‍රන්ථවලින් කරුණු දක්වමින් විවරණ ඉදිරිපත් කර තිබේ. දැනට විද්‍යාමාන වන සාධක අනුව බොධිසත්ථ ව්‍යාකරණය, සබ්බගුණාකර ව්‍යාකරණය වැනි ග්‍රන්ථවල එන තොරතුරු දැකගත හැකි ග්‍රන්ථයක් ලෙස මෙය හැඳින්විය හැකිය. විවිධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථවලත්, පිටක ග්‍රන්ථවලත්, විෂයාන්තර ග්‍රන්ථවලත් එන තොරතුරු මෙහි දැකිය හැකිය. විවිධ ග්‍රන්ථවල එන අදහස් විමර්ශනය කර ඒවායේ විෂමතාවන් පෙන්වා දී වඩාත් නිරවද්‍ය අර්ථය කුමක්ද යන්න පෙන්වීමට කතුවරයා උත්සාහ කර තිබේ. ‘මනෝගණික’ ශබ්ද ගැන කියන කතුවරයා කච්චායන ව්‍යාකරණයේ ‘අහ, රහ’ යන ශබ්ද මනෝගණික ශබ්ද ලෙස දක්වා තිබෙන බවත් ‘අහ’ ශබ්දයේ මනාදී කායථීයන් නොලැබෙන නිසා ‘රහ’ ශබ්දයේ නිපාතත්වය නිසා මොග්ගල්ලායන

ව්‍යාකරණය එය නිදේශ කොට නැතැයි මෙහි දක්වා තිබේ. පාණිනී, ඡාන්ද්‍ර ආදී ව්‍යාකරණ ආදී මතවාදන්, පතඤ්ජලීගේ මතවාදන් මෙහි සඳහන්ව ඇත.

විරිත සන්නය

මොග්ගල්ලාන වෘත්තියට සිංහල භාෂාවෙන් රචනා කළ සන්නය විරිත සන්නය නම් වේ. මෙහි නමස්කාරගාථා, නිගමනගාථා කිසිවක් නොමැත. එබැවින් මෙහි කිනම් කලෙක, කවුරුන් විසින් කරණ ලද්දක්දැයි ප්‍රකට නොවේ. භාෂාව සම්බන්ධයෙන් බලන විට පොළොන්නරු යුගයේ භාෂාවට සමීප බවක් දැකගත හැකිය. මෙය සංස්කරණය කළ රත්මලානේ ධම්මානන්ද හිමිගේ මතය නම් අන්‍යතර ආවායඝී කෙනෙකුන් විසින් මොග්ගල්ලාන වෘත්තිය කළ කාලයට සමීප කාලයකම මෙය රචනා කරන්නට ඇති බවයි. මෙයින් පඤ්චිකාවේ අදහස් දැකගත හැකිය. එබැවින් පඤ්චිකාව රචනා කිරීමෙන් පසුව රචනා කරන්නට ඇති බව නිගමනය කළ හැකිය. පදසාධන සන්නයේදී මෙම ග්‍රන්ථයේ ඇති අසඵකථන උපයෝගී කරගෙන ඇත. එබැවින් එයට පෙර විරිත සන්නය ලියූ බව කිව හැකිය.

පයෝගසිද්ධිය

මෙහි කතුවරයා 'මේධඞ්කර' නමැති හිමිනමක් බව නිගමන ගාථාවලින් දත හැකිය. එනම්,

"අප්පිච්ඡාදිගුණොපෙනො - ජිනසාසනමාමකො,

චනරනනමහජෙථරො - මේධඞ්කරසමච්චයො.

පාටච්ඡාය හික්ඛුනං - විනයෙ සුච්ඡාරදො,

පයෝගසිද්ධිං සාධෙසි - සදා සප්පඤ්ඤගොචරො."

මෙහි සඳහන්වන මේධඞ්කර හිමියෝ පරාක්‍රමබාහු රජුගේ පුත් බුවනෙකබා රජුගෙන් සිව්පසය නිරන්තරයෙන් ලබාගෙන ඇත. බුවනෙකබා රජුගේ කාලයේ, එනම් ක්‍රි.ව. 1273-1281 අතර කාලයේදී පයෝගසිද්ධිය රචනා වන්නට ඇත. ඒ අනුව 13 වන සියවසේ අගභාගයේ රචනා වූ ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් මෙය සැලකිය හැකිය. මේ ග්‍රන්ථය කච්චායන ව්‍යාකරණයට අනුගතව රචනා කළ රූපසිද්ධියට සමාන වේ. රූපසිද්ධිය රචනා වී ඇත්තේ පාලියේ විවිධ ශබ්දරූප කච්චායන ව්‍යාකරණයට අනුව විචරණය කරමිනි. මොග්ගල්ලාන ව්‍යාකරණයට අනුව පයෝගසිද්ධිය රචනා කොට ඇත. 'ලොක අග්ගපුග්ගලො, පඤ්ඤා ඉඤ්ඤං' යනාදී ක්‍රමයෙන් මුලින් පද ගෙන හැර දක්වා පසුව 'සරො ලොපං සරෙ' යන සූත්‍රය දක්වා එය වෘත්තිය මගින් විචරණය කරණු ලබයි. මෙලෙස පාලියේ සන්ධි, නාම, සමාස, තද්ධිත, ආබ්‍යාත, කිතක විග්‍රහ කර ඇත.

මෙම ග්‍රන්ථය වැදගත් වන්නේ මොග්ගල්ලානයේ එන සියලුම පදමැ ක්‍රමානුකූලව සංග්‍රහ කර දැක්වීම හේතුවෙනි. සාමාන්‍යයෙන් මුල් ව්‍යාකරණ පඤ්චකය හෝ ඊකාවට වඩා මේ ග්‍රන්ථය ප්‍රයෝජනවත් වේ. මොග්ගල්ලාන ව්‍යාකරණය තුළ ද යම් යම් දෝෂ දැකිය හැකිය. මෙහි දැකිය හැකි තවත් කරුණක් නම්, කතුවරයා මුල් ග්‍රන්ථයේ කරුණුවලට අමතරව විශේෂ කරුණු ද ගෙනහැර දක්වා තිබීමයි.

සුසද්ධසිද්ධි

මෙය දැනට දෘශ්‍යමාන නොවන ග්‍රන්ථයකි. මෙම සඹ්ඝරකිත හිමි ලියූ බව උන්වහන්සේගේ වෙනත් ග්‍රන්ථවල සඳහන් වේ. උන්වහන්සේගේ සම්බන්ධවින්නාවේ අවසාන නිගමනගාථාවල මෙය රචනා කළ බව කියැවේ.

"සුසද්ධසිද්ධිං යොගනිච්ඡයං සබ්භිච්ඡන්ණිතං

අකා සුබොධාලංකාරං චුන්නොදයමනාකුලං

සඹ්ඝරකිත නාමෙන මහාථෙරෙන ධිමනා"

'ණ්වාදිමොග්ගල්ලානය' සඹ්ඝරකිත හිමිගේ කෘතියක් යැයි කියැවෙන බැවින් සුසද්ධසිද්ධිය එයද කියා විමසා බැලිය යුතු යැයි පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත හිමියෝ කියති. කෙසේ නමුත් බුද්ධදත්ත හිමිගේ මතය පිළිගැනීමට නොහැකි කරුණු සහිතය. එනම්,

ණ්වාදිවාක්තිය හෙවත් ණ්වාදිමොග්ගල්ලානය සඹ්ඝරකකිත හිමියන්ගේ යැයි සාක්ෂි රහිත වීමයි. ණ්වාදිවාක්තිය මුගලන් හිමියන්ගේ කෘතියක් ලෙස සැලකීම.

සුභුති හිමිගේ මතය අනුව මෙය පඤ්චිකා ටීකාව නොවේ. එය වෙනත් ග්‍රන්ථයකි.

මෙයින් සමහර කොටස් පදසාධන සන්නයේ දැකගත හැකිය.

“බහුලාධිකාරාකු කච්චි විකප්පවිධානා සාප්පනියෙමොනිධි නිච්ඡයන්තො එවමුපරිපි වා නියමොයි”
‘සුසද්ධසිද්ධෙහිධි, අද්ධනො අද්ධස්ස’ යන ද්විරූපයෙකුත් ‘අද්ධස්ස’ යන රූපයක් නොදක්වූ හෙයින් ද මෙහි ‘අද්ධස්ස’ යන රූපය අධික යැයි දත යුතුයැයි පදසාධන සන්නය පවසයි.

- ❖ ණ්වාදිවාක්තියේ මෙබඳු පාඨයක් නොමැත.
- ❖ එබැවින් මෙය ණ්වාදිවාක්තිය යැයි කිවහැකි නොවේ.
- ❖ වෙනත් පදසිද්ධි විචරණය කරණ ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයක් ලෙස දැක්විය හැකිය.

සම්බන්ධවින්නාව

මෙම සම්බන්ධවින්නාව සඹ්ඝරකකිත හිමියන්ගේ රචනයක් බව පෙනේ. අවසාන නිගමන ගාථාවල ඒ බව සඳහන්ව ඇති බව දැකගත හැකිය. මෙය මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය ආශ්‍රය කරගෙන කාරක ලක්ෂණත්, ක්‍රියාකාරක සම්බන්ධයන් දැක්වීම සඳහා රචනා වී ඇත. මෙහි ඇති විශේෂත්වයක් වන්නේ ගද්‍ය-පද්‍ය දෙකින්ම රචනා වී තිබීමයි. පඤ්චිකාප්‍රදීපය, පඤ්චිකා ටීකාව යන ග්‍රන්ථයන්හි උදාහරණ මෙහි දක්නට ලැබේ. සාමාන්‍යයෙන් මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කොට ඇත්තේ ගාථාවකින් අදාළ ව්‍යාකරණ ලක්ෂණ හා ප්‍රභේද දක්වා ඉන්පසු ඒ ප්‍රභේදයන්හි ලක්ෂණ හා නිදසුන් දැක්වීම් වශයෙනි.

කම්කාරක ලක්ෂණ දක්වන කතුවරයා “කම්මං තදුච්චතෙ කත්තු යං කරියති නිබ්බන්ති විකතිප්පත්ති හෙදෙනෙතං තිධා මතා” යනුවෙන් දක්වා ඇත. මෙලෙස කම්කාරක ලක්ෂණ දක්වා, ඉන්පසුව “තඤ්ඤං නිබ්බන්තියති, තිබ්බාදියච්ච විජ්ජමානියෙව සා නිබ්බන්ති. යථා සටං කරොති දෙවදන්තොති.” යනුවෙන් මෙහි විස්තර දක්නට ලැබේ. මෙහි අදහස නම් “කතුවරයා යමක් කරයි නම්, එය කම්මය නම් වේ. ‘නිබ්බන්ති-විකති-පත්ති’ යනුවෙන් එය තෙවැදැරුම් වේ. කලින් නොතිබූ දෙයක් ඉපදවීම නිබ්බන්ති නම්. අන්‍යකාරයට පැමිණීම විකති නම්. පත්ති යනු පැමිණීමයි. (පුරිසො ගෙහං පවිසති) මෙම සම්බන්ධ වින්නාවෙහි ක්‍රමය පැහැදිලිය. එසේම මෙහිදී කාරක පිළිබඳ අවබෝධයක් අපට ලබා ගත හැකිය. මෙම ග්‍රන්ථය බොහෝ විට ව්‍යාකරණයේ කාරක ලක්ෂණ, කටපාඩම් කොට මතකයේ තබා ගත හැකිවන ලෙස රචනා කළ ග්‍රන්ථයක් ලෙස සඳහන් කළ හැකිය. එසේම පාලි වාක්‍ය නිමාණය පිළිබඳවත් මනා අවබෝධයක් ලබා ගැනීමට මෙය උපකාරී වන්නකි.

සම්බන්ධවින්නා ටීකාව

මෙම ග්‍රන්ථය පිළිබඳ වැඩි විස්තරයක් සඳහන් නොවේ. කෙසේ නමුත් පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත හිමියන් පවසන පරිදි මෙය පිටු 43 ක් පමණ වූ කුඩා ග්‍රන්ථයකි. මෙහි කතීාවරයා, බුරුමයේ අරිමද්දන නුවර ස්වණ්ණගිරි විහාරයේ වැඩවාසය කළ ‘අභය’ නමැති තෙරනමකි.

සම්බන්ධවින්නා සන්නය

මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කර ඇත්තේ ආරණ්‍ය වාසී ‘ගෝතම’ නමැති තෙරනමක් විසිනි. ඒ බව පහත සඳහන් පාඨයෙන් අවබෝධ කරගත හැකිය. එනම්, “බුද්ධත්තං පඤ්ඤං තෙන සබ්බසත්තාහිතත්තෙන ආරඤ්ඤකෙන යතිනා ලිබ්බං ගොතමෙනිදං” යන්නයි. මෙම ප්‍රකාශය අනුව පැහැදිලි වන්නේ මෙතුමා බුද්ධත්වය ප්‍රාප්තියා කළ තෙරනමක් බවයි. බුද්ධත්වය ප්‍රාප්තියා කරණයේ මහායාන සම්ප්‍රදාය විසිනි. අප රටට මහායාන බලපෑම ඇති වූ, පසු කාලයක මෙය රචනා වූ බව සිතිය හැකිය. මෙහි කතීාවරයා වන ගෝතම තෙරුන් වහන්සේ ආනන්ද වනරතන තෙරුන්ගේ ශිෂ්‍යයෙකු බව පොතේ අග ඇති ගාථාවලින් පෙනී යයි. පොතට පදගතාඤ්ඤා සන්නයක් ලිවීමට අමතරව, කතුවරයා විවිධ බාහිර කරුණු ගෙන සාකච්ඡා කළ බවක් මෙම ග්‍රන්ථයෙන් දැක හැකිය. ඒ බව පහතින් ඇති පාඨයෙන් පෙනී යයි.

තෙකඤ්ඤා චුක්ඛියා හොති - චුක්ඛෙ වාචා න ඤායතෙ

යන ගාථාවට අරුත් සපයන කතුවරයා පදගතාඥී සපයා අනතුරුව “ගවාධ්‍යනෙකාඥී වෘත්ති වූ ගො සද්දයා ‘ගො+ය’ කියා ප්‍රයෝග කල්හි ගෝ ශබ්දයාගේ ඉෂ්ටාදී දස ශබ්දයාගෙන් මෙහි කවර අක්ෂරයක් විවක්ෂිත දෝ හෝයී නො හැඟෙන්නේ ‘ගො වාවා’ යි කියා, විශිෂ්ට පයථීය ප්‍රයෝග කළ කල්හි මෙතැන ‘ගො’ ශබ්දයෙන් වාක් ලක්ෂණ වූ අක්ෂරය කියනු ලැබේ. ‘පශ්චාටී’ සෙසු අක්ෂරයක් නොවේ.” යනාදී වශයෙන් විවරණ සපයා ඇත. මෙසේ විස්තර කොට ‘ගො’ ශබ්දයාගේ අක්ෂර එන ගාථාවකුත් වෙනමම දක්වයි.

පඤ්චිකා ප්‍රදීපය

මෙය වනාහී මොග්ගල්ලායනයට ලියූ ඉතාමත් ප්‍රශස්ත ග්‍රන්ථයක් බව විචාරකයෝ පෙන්වා දෙති. මෙය ලියා ඇත්තේ සිංහල භාෂාවෙනි. සමහර තැන්වල පාලියද දක්වේ. මෙය සිංහල භාෂාවේ මිශ්‍ර ටීකාවක් ලෙස හඳුන්වා දිය හැකිය. මෙහි කතුවරයා පිළිබඳ දැක්වෙන ගාථාවක් මෙසේය.

“රම්මෙ විහාරපවරෙ භුවිතිඤ්ඤා ගාමෙ - ඤොරො මහාවිජයඛානු නිවාසවාසී

වාචිස්සරො විදිත රාහුල සාමී නාමො - දීපං අදාසි පඨනං පති පඤ්චිකාය”

මේ අනුව මෙහි කතුවරයා රාහුල වාචිස්සර හිමියන් බව දැනගත හැකිය. උන්වහන්සේ විජයඛානු පිරිවෙණෙහි වැඩ සිටි බව දැක්වේ. ඒ අනුව කිව හැකි වන්නේ, මෙය රචනා කොට ඇත්තේ තොටගමුවේ රාහුල හිමියන් බවයි. මුත්වහන්සේ කාව්‍යශේඛරය, පරෙවි සන්දේසය, සැලලිහිණි සන්දේසය වැනි සිංහල ග්‍රන්ථ රචනා කළ හිමි නමකි. පදසාධන ටීකාවත් මුත්වහන්සේගේ බව ඉහතින් සඳහන් කරණ ලදී. රාහුල හිමියෝ වැඩවාසය කළේ ෂඨ වැනි පරාක්‍රමඛානු රජුගේ කාලයේදීය.

මෙම ග්‍රන්ථය මොග්ගල්ලායන පඤ්චිකාවේ අක්ෂරකථන ග්‍රන්ථයක් ලෙසයි රචනා වී ඇත්තේ. මෙහි පදගතාඥී සැපයීම පමණක් නොව, අදාළ ව්‍යාකරණාඬිග පිළිබඳව විවිධ ග්‍රන්ථාගත තොරතුරු දක්වා ප්‍රශස්ත ලෙස විවරණය කරණ ලද්දක් බව දැක්විය හැකිය. මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කිරීමේදී මීට ප්‍රථමයෙන් රචනා කළ මොග්ගල්ලායන ග්‍රන්ථ උපයෝගී කර ගෙන ඇති අතර, එහිදී ඇතැම් මතවාද බැහැර කිරීමද සිදු කොට ඇත. මෙය පඤ්චිකාවට ලියූ සිංහල ටීකාවක් ලෙස ද නම් කළ හැකිය. නමුත් අතරින් පතර පාලි වචන ද මෙහිදී දැකිය හැකිය. ඇතැම් අවස්ථාවලදී මීට පෙර රචනා වූ පඤ්චිකා ටීකාව මෙහිදී විවේචනය වී ඇත. තවද මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කිරීමේදී විවිධ මූලාශ්‍රය පරිහරණය කොට ඇති බව කිව හැකිය.

විනයප්‍රමඤ්ජුසා ටීකාව

කඬබාවිතරණී ටීකාව විනයප්‍රමඤ්ජුසා නමින් හඳුන්වනු ලබයි. බුද්ධනාග හිමියන්ගේ කෘතියකි මෙය. උන්වහන්සේ සාරිපුත්ත සඬ්ඝරාජයන්ගේ ශිෂ්‍යවරයෙකි. එමෙන්ම උන්වහන්සේ පශ්චිමාරාමයේ වැඩවිසූවෙකි.

නෙත්තිවිභාවනී ටීකාව

නෙත්තිපකරණයට ලියූ ටීකාව නෙත්තිවිභාවනී නම් වේ. මෙය මෑතකාලයේදී ‘සද්ධම්මපාලමහාධම්මගුරුරාජ’ නමැති බුරුම හිමියන් විසින් රචනා කොට ඇත. නෙත්ති අනිනව ටීකාවක් ද ඇත. ඤාණාභිවංස හිමියන්ගේ රචනයකි එය.

ලීනපදීපනී ටීකාව

පටිසම්භිදා අටුවාවට රචනා කළ ටීකාව ලීනපදීපනී නම් වේ. එහි කතුවරයා වාචිස්සර නමැති හිමියෝය. දළදා, පාද භාරකරු වූයේද මුත්වහන්සේමය. පොළොන්නරු, දඹදෙණි යුගදෙකටම අයිති හිමිනමක් ලෙස මුත්වහන්සේ සඳහන් කළ හැකිය. ත්‍රිපිටක ටීකා වශයෙන් ඉහතින් සඳහන් කළ ටීකා නම් කළ හැකිය.

කෘතී සහ කතුවරු

අභිධම්මමූලටීකාව - මෙය පරමස්ථපකාසිනී නමින්ද හඳුන්වයි. සියල්ලටම මූලින් ලියැවුණු හෙයින් මෙය මූලටීකාව නම් වේ. මෙය රචනා කරණ ලද්දේ අනන්දවරතන හිමියන් විසිනි. ඒ බව ටීකාවෙහි අග එන ගාථාවෙන් දැන හැකිය.

“ධම්මමිත්තො’නි නාමෙන - සක්කච්චං අභියාචිතො

ආනන්දො ඉති නාමෙන - කථා ගන්ධො සුබුද්ධිනා”

මෙයින් පැහැදිලි වන්නේ මෙය ධම්මමිත්ත නමැති හිමියන් විසින් කරණ ලද ආයාචනයෙන් ආනන්ද හිමියන් විසින් රචනා කරණ ලද බවයි. අනුරාධපුර වාසය කළ හිමිනමක් ලෙස වරතන හිමියන් දැක්වේ. තවද අභිධම්මමූලටීකාවට අනුටීකාවක්ද ලියැවී ඇත. එහි කතීාවරයා ධම්මපාල හිමි බව සාසනවංසය පවසයි. උන්වහන්සේ බද්දරතිස් හිමිට ප්‍රථමයෙන් විසූ හිමිනමකි. ධම්මපාල හිමි රචනා කළ බවටත් සැකයක් පවතී. සාරපුත්ත සඹ්ඝරාජයන්ගේ ශිෂ්‍ය හිමිනමක් වන සුමඹගල හිමි ලියූ ටීකාවල උන්වහන්සේගේ ග්‍රන්ථයෙන් උපුටාගත් තොරතුරු අන්තර්ගත ය. එබැවින් මුත්වහන්සේ මහාපරාක්‍රමබාහු රජුට පෙර විසූවෙකැයි නිගමනය කළ හැකිය. මහාරූපසිද්ධිය නමැති ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථය රචනා කළ බුද්ධච්ඡේදිය ආචාර්යයන් වහන්සේ මුත්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවරයෙකි. එසේම රසවාහිනීකාර වේදේහ හිමියෝ මුත්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවරයෙකි.

“යස්ස ආචරියො ආසී - සබ්බසන්චිසාරදො,

ආරඤ්ඤරතනානන්ද - මහාථෙරො මහාගණී”

සමස්ත අභිධම්මපිටකයම මෙම ග්‍රන්ථයෙන් ආවරණය වේ. අස්ථසාලිනී, සම්මොහවිනොදනී, පඤ්චස්ථපකරණ යන අට්ඨකථා අභිධම්මට්ඨකථා ය.

ධම්මපාල හිමි

ධම්මපාල හිමියෝ ටීකා ග්‍රන්ථ කිහිපයක් රචනා කළේය. විසුද්ධිමග්ග ටීකාව, මුල් නිකායත්‍රයට ලියූ ලිතස්ථපකාසිනී ටීකාව උදාහරණයෝය. ගන්ධවංසයෙහි ධම්මපාල නමින් හිමිවරු 4 නමක් පිළිබඳ සඳහන් වේ. 1. ආචරියධම්මපාල - මුත්වහන්සේ බුද්ධදත්ත, බුද්ධසෝම සහ ආනන්ද යන හිමිවරුන්ට පසුව සිටි කෙනෙකි. 2. චුල්ලධම්මපාල - මුත්වහන්සේ ආනන්දවරතන හිමියන්ගේ ජ්‍යෙෂ්ඨ ශිෂ්‍යවරයෙකි. 3. ධම්මපාල - දඹදෙණි යුගයේ වාසය කළ මුත්වහන්සේ සඹ්ඝරකිත හිමිට පසුව වැඩවිසූ හිමිනමකි. 4. බුරුම ධම්මපාල - මුත්වහන්සේ බුරුම වැසියෙක් බව නාමයෙන්ම පෙනී යයි. මොවුනතුරෙන් අචරියධම්මපාල හිමියෝ ටීකාවරියධම්මපල හිමියෝය. මුත්වහන්සේ වැඩවිසූවේ බද්දරතිස් නමැති විහාරයේය. වාසස්ථානය පිළිබඳව තෙත්තිස්ථපකරණට්ඨකථාවේ ගාථාවකින් දැන හැකිය.

“සද්ධම්මොතරණට්ඨානෙන - පට්ටනෙන නාගසච්ඡයෙ,

ධම්මසොකමහාරජ - විහාරෙ වසනා මයා”

වතීමානයෙහි මෙය ‘කඤ්ජේරු’ නමින් කියැවෙන ස්ථානයට සැතපුම් 34 ක් ඇතින් වූ නැගෙනහිර මුහුදුබඩ නගරයකි. මහායාන ධම්මපාල කෙනෙක් පිළිබඳවද ග්‍රන්ථාගතය. උන්වහන්සේ ද ‘කඤ්ජේරුම’ නමැති ස්ථානයේ වැඩ වාසය කළ බව සඳහන් වේ. මෙම දෙදෙනා එක්කෙනෙක් ද, නැතහොත් දෙදෙනෙක් ද යන බව සැක සහිතය. මුත්වහන්සේ අනිවාර්යයෙන්ම බුද්ධසෝම හිමියන්ට පසුකාලීනව විසූ කෙනෙක් විය යුතුය. එයට හේතුව නම් මෙතුමා විසුද්ධිමග්ගයට ටීකාවක් සම්පාදනය කිරීමයි. විසුද්ධිමග්ගටීකාවෙහි උන්වහන්සේ කිනම් කාලයක වාසය කළේද යන්න පිළිබඳව නිදසුනක් පවතී. විසුද්ධිමග්ගටීකාව රචනා කොට ඇත්තේ ‘දායාගාන’ නමැති හිමියන්ගේ ආරාධනාවෙනි. ඒ බව පහත සඳහන් ගාථාවෙන් දැක්වේ.

“ආයාචිතො සිද්ධිගාම - පරිවෙණනිවාසිනො,

ථෙරෙන දායානාගෙන - සුද්ධාවාරෙන ධීමනා”

මෙහි දැක්වෙන 'සිද්ධගාම' යන්න 'සිසුගාම' නමින්ද සඳහන් වේ. මෙම සිත්තගාමවිහාරය පිළිබඳව මහාවංසයේ දැක්වේ.

"පරිවේණං සිසුගාමං - කාරෙඤ්චා චුන්නමන්නනො,

ලොකං පුත්තඤ්ච පාලෙඤා - තිවස්සෙන දිවඤ්චනො"

එනම්, 4 වන සේන රජු ගැන කියැවෙන තැන මෙය සඳහන් වී ඇත. මෙම සිසුගාම නමැති විහාරය කරවා ඇත්තේ ක්‍රි.ව. 973 දී විසූ සේන රජු විසිනි. දායානාග හිමියන් පිළිබඳවද සඳහන් ක් මහාවංසයෙන් දැකගත හැකිය. එනම්,

"දායානාගාභිධානෙන - ථෙරෙනාරඤ්ඤවාසිනා,

ලඤ්චලඤ්චකාරභුතෙන - අභිධම්මං කථාපයී"

ක්‍රි.ව. 976 විසූ වන මිහිඳු රජුගේ කාලය පිළිබඳ සඳහන්වී මෙම ගාථාව දැකගත හැකිය. ක්‍රි.ව. 976 වැනි කාලයක ධම්මපාල ආචාර්යයන් වහන්සේ විසුද්ධිමග්ගටීකාව රචනා කොට ඇත. මුත්වහන්සේ රචනා කළ කෘති 13 ක් පිළිබඳව ගන්ධවංසයේ සඳහන් වේ. එනම්, ථෙරගාථා, ථෙරීගාථා, උදාන, විමානවස්තු, පෙනවස්තු, ඉතිචුත්තක, වරියාපිටක, නොත්තිප්පකරණ යන ග්‍රන්ථයන්ට කළ අටුවා සහ ටීකාවෝය. විසුද්ධිමග්ගටීකාව, සතර නිකායට කළ ටීකා, ජාතකටීකාවා ටීකා, බුද්ධවංසටීකා, අභිධම්ම අනුටීකා මුත්වහන්සේ රචනා කොට ඇත. එයින් පෙනී යන්නේ අටුවා, ටීකා, අනුටීකා යන කොටස් තුනෙන්ම ග්‍රන්ථ රචනා කොට ඇති බවයි.

බුද්ධභෝෂ හිමි සහ ධම්මපාල හිමි එකම විද්‍යාස්ථානයක ඉගෙන ගන්නට ඇතැයි මතයකි. එයට හේතු ලෙස දක්වන්නේ සමාන මත දරණ දැරීම, එකම පඬිවරු ප්‍රාමාණිකයන් ලෙස දක්වා තිබීම, දෙදෙනාගේම නිරුක්ති වාග්විද්‍යාත්මකව සමාන වීම යනාදියයි.

විනය ටීකා

විනයටීකාවේ දුරවබෝධ පද සුබෝධ කර ගැනීම සඳහා ප්‍රථමයෙන්ම ලියන ලද ටීකාව 'චර්ඡරබුද්ධිටීකා' නමින් හැඳින්වේ. චර්ඡරබුද්ධි නමැති හිමිනමක් විසින් රචිත බැවින් එම නම ව්‍යාභාත වී ඇති බව පොළවත්තේ බුද්ධදත්ත හිමියෝ පවසති. කෙසේ නමුත් ටීකා රචනය අභිධම්මපිටකයෙන් ආරම්භ වූවක් බව බුද්ධදත්ත හිමියෝ පෙන්වා දෙති. තවද චර්ඡරබුද්ධිටීකාව ඊට පසුව රචනා වූවක් බවද පාලි සාහිත්‍යයෙන් දැන හැකිය. චර්ඡරබුද්ධි හිමියෝ ලක්දිව හිමිනමක් නොවේ යැයි මතයකි. සමහර විටෙක ලංකාවේ විසූවෙක් ද විය හැකිය.

සාරසුදීපනී ටීකා

සාරසුදීපනී ටීකාව ලියන ලද්දේ සාරිපුත්‍ර සඬ්ඝරාජයන් විසිනි. මහාපරාක්‍රමබාහු රජුගේ කාලයේදී සඬ්ඝරාජයන් විසූ බව සඳහන් වේ. මහාපරාක්‍රමබාහු රජු විසින් කරණ ලද නිකාය සාමග්‍රියේදී කාශ්‍යප හිමියන්ට උපකාර වූ ප්‍රධාන ආචාර්යවරයෙක් ලෙස සාරිපුත්‍ර හිමියන් සඳහන් කළ හැකිය. එසේම අනෙක් උපකාරක තෙරුන් වහන්සේ නම් මුගලන් ය. සාරිපුත්‍ර හිමි වනාහි පාලි-සංස්කෘත-සිංහල යන භාෂාත්‍රයෙහි නෛපුණ්‍යට පත් වූ හිමිනමකි. උන්වහන්සේගේ අපරනාමයක් ලෙස 'සාගරමතී' යන්න දැක්විය හැකිය. ලංකා සාසන ඉතිහාසයේ ප්‍රථම මහාසාම්චරයාණෝ ද උන්වහන්සේ ය. තවද සාරසුදීපනී ටීකාව රචනා කරණ සමයෙහි සමහර විනය ග්‍රන්ථ තිබූ අතර ඒවායෙහි දුච්චතා ද මුත්වහන්සේ සඳහන් කොට තිබීම විශේෂත්වයකි.

"පොරාණෙහි කතං යං තු - ලීනසුස්ස පකාසනං,

කතං සබ්බසු හික්ඛුනං - අපුං සාධෙති සබ්බසො"

ඉහත ටීකාවට පූවියෙන් චර්ඡරබුද්ධි ටීකාව රචනා වී තිබිණි. එහි අන්තර්ගත කරුණු මෙම ටීකාවෙහි දැඩි ලෙස විවේචනයට ලක්වීම එයට සාධකයකි. ටීකාකරණයේදී කතුචරයා විවිධ මූලාශ්‍රය භාවිත කර ඇති බව සඳහන් වේ. ගණධීපද 4 ක් භාවිත කොට ඇත. එතෙක් රචනා වී තිබූ අට්ඨකථා, ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මූලාශ්‍රය වූ ග්‍රන්ථයෝය. අට්ඨකථාවල නොකියැවුණු කාරණ රාශියක් කතුචරයා ටීකාවෙහිදී දක්වා ඇත.

අට්ඨකථාවෙහි සාධුකීළන දවසේ ආරක්ෂාව සැපයූ බව සඳහන්ව ඇතත් කුමක් සඳහාදැයි සඳහන් නොවේ. එබැවින් ටීකාවෙහි දක්වන්නේ ධාතුන් වහන්සේලා එකිනෙකා ගෙන යයි යැයි සැකයෙන් එසේ කළ බවයි. තවද සමන්තපාසාදිකාවේ එන කතාන්තර ටීකාවෙහි විස්තීර්ණ ලෙස දක්වා ඇත. උදාහරණයක් වශයෙන් 'දාසක' හිමිගේ කථා ප්‍රවෘත්තිය විස්තර වශයෙන් දක්වෙන්නේ ටීකාවෙහිය. සෝණක හිමි යනු දාසක හිමියන්ගේ සද්ධිවිහාරිකයෙකු බවත් එහි සඳහන් වේ. සිද්ධව හිමි පාට්ලීපුත්‍ර වැසියෙක් බවත්, අමාත්‍ය පුත්‍රයෙක් බවත් ටීකාව සඳහන් කරයි. එමෙන්ම සමන්තපාසාදිකා විනය ටීකාවේ නොඑන අශෝක, අසන්ධිමිත්තා, න්‍යග්‍රෝධ හිමි යන අයගේ පූර්ව ජන්මයන් පිළිබඳව සඳහන් වන්නේ මෙම ටීකාවෙහිය. 'මහිසමණ්ඩල' යනු 'අනුක' රට යැයිද සඳහනක් මෙහි දක්වේ. මිහින්තලයට 'මිස්සකපබ්බත' යැයි කියනුයේ පස් සහ ගල් මිශ්‍ර වී ඇති බැවින් යැයි තවත් වැදගත් කරුණක් මෙහි අන්තර්ගතය. 'ජාතපබ්බත' පාදයේ රිදී යෂ්ටියක් ඇති වුනු බවත් එය දුටුගැමුණු රජුගේ කාලයේ තිබූ යෂ්ටියක් බවත් සඳහනකි. ජාතපබ්බත නම් වූ ප්‍රදේශය තිබී ඇත්තේ අනුරාධපුරයට ගිනිකොන දිශාවේ යොදුනක් දුරින්. තවද පසුකාලයේදී සද්ධාතිස්ස රජු මෙහි විහාරයක් කළ බවත්, අශෝක රජු දේවානම්පියතිස්ස රජුට එවූ ත්‍යාග පිළිබඳවත් මෙහි දක්වේ. මෙහි අන්‍ය විග්‍රහ කිරීම පිළිබඳ විමසීමේදී 'සඬබං' යන පදය විවරණය කොට ඇත්තේ 'අභිෂේක කිරීම සඳහා භාවිත කළ දකුණට කැරකුණු සඬබයක්' යනුවෙනි. 'ගඬිගොදකං' - අනවතප්තවිලෙහි ජලයයි. 'වඩ්ඪමාන' -අලංකාරය සඳහා භාවිත කරණ සුණු යනුවෙන් විවරණ දැකගත හැකිය. මේ ග්‍රන්ථය ටීකා ග්‍රන්ථයක් සේම ඉතිහාස ග්‍රන්ථයක් වශයෙන්ද ඉතා වැදගත් වන බව ඉහත කරුණුවලින් අනාවරණය වේ. මෙම ග්‍රන්ථයට පසුව විනය පිටකයට එක්වූ 'විමතිවිනෝදනී' ටීකාව ඊළඟට රචනා කෙරී ඇත. මෙම ටීකාවෙහි කතීවරයා 'වෝළිය කස්සප' හිමියෝය. නමුත් ග්‍රන්ථයෙහි කිසිදු තැනෙක උන්වහන්සේ පිළිබඳ තොරතුරක් දැකගත නොහැකිය. තවද උන්වහන්සේ රචනා කළ ග්‍රන්ථයකි, 'මොහවිච්ඡේදනී' යනු. එය අභිධම්මමානිකා අට්ඨථාවයි. එහි උන්වහන්සේ ගැන තොරතුරු ස්වල්පයක් දී සේවේ. එහි දක්වෙන නිගමනගාථාවන්ට අනුව උන්වහන්සේ වැඩ වාසය කොට ඇත්තේ වෝලාසිනාථපුරයෙහිය 'නාගානන' විහාරයෙහිය. මෙම විහාරය දකුණු ඉන්දියාවේ පිහිටා ඇත. එබැවින් දකුණු ඉන්දියා වාසී හික්ෂුවක් ලෙස සැලකිය හැකිය. විනයවිනිච්ඡය ටීකාව ලිවීම සඳහා ආරාධනා කළ හිමිනම වෝළිය කාශ්‍යප ය. එහි මෙම ගාථාව දැකගත හැකිය.

"නථා කස්සපවිහයෙන - ඵෙරෙන සික්කාසු සගාරවෙන,

කුද්ච්ඪිමන්තෙහි විදාරකෙන - සීහෙන වොළො'ව'ති පුජනෙන"

මෙම ග්‍රන්ථය මීට පෙර රචනා වූ විනය ටීකාව වන පරමසුච්චිච්ඡයට වඩා කුඩා වූවකි. එය එසේ වුවත් පරමසුච්චිච්ඡයේ එන කරුණු බෙහෝදුරට මෙම ග්‍රන්ථයේදී විවේචනයට බඳුන් කොට ඇත. සාමාන්‍යයෙන් අනෙක් ධර්මකරුණුවලට වඩා විනය කරුණු සම්බන්ධයෙන් මතවාද ඇතිවීම සාමාන්‍ය සිද්ධියකි. එබැවින් එක එක ග්‍රන්ථයන්හි මතවාද විවිධ අයුරින් විවේචනයට ලක්ව ඇත. එසේම වෙනස් වී ඇත. 'බෙල්ල කැපූ මිනිසා' පිළිබඳව සඳහනක් සාරසුච්චිච්ඡයේ දක්වේ. එයට වෙනස් අයුරින් විමතවිනෝදනියේ දක්වේ. එකම අදහස් නොමැති බව මෙයින් පෙනී යයි. දැන දැන සුරාබීම ගැනද ප්‍රශ්නයක් පැවති බව මෙම ටීකාවෙන් දැන හැකිය.

ටීකා

සංකාසනා - වචනයෙන් කීම

පකාසනා - සාමාන්‍ය අතී දැක්වීම

විවරණා - විවෘත කිරීම

විභජනා - බෙදා දැක්වීම

උත්තානිකරණ - සියුම් ලෙස විග්‍රහ කිරීම

පඤ්ඤාත්ති - අතී පැනවීම

අනුයෝගතො - ප්‍රශ්න උද්ගත වීමේ ක්‍රමය

පරිහාරතො - ඇතිවන ගැටළු සකාරණව ප්‍රතිකේෂ කිරීම (ප්‍රශ්නවලට පිළිතුරු සැපයීම)

ව්‍යාකරණ ටීකාවලදීත් මෙම ක්‍රමයට සමාන ක්‍රමයක් භාවිත කොට තිබේ. කවිව්‍යාජන නිද්දෙසයේදී එම ක්‍රම 6 ගාථාවකින් මෙසේ දැක්වයි.

සම්බන්ධො ව පදඤ්ඤෙව - පදපො පදවිග්ගහො

වොදනා පරිහාරො ව - ඡබ්බිධා සුත්තවණ්ණනා

ටීකාවේ මෙම අතීකථනයට අමතරව තෙත්තිප්පකරණයේ එන පඤ්ඤවිධි නය සහ සෝලසපරිහාර ආශ්‍රය කරගෙන කරණ විග්‍රහයනුදු අතීවිවරණ ක්‍රමවේදය පිළිබඳ අවබෝධ කරගත හැකිය.

තවද සුත්ත, සුත්තානුලෝම, ආවර්ගවාද, අත්තනොමති යනුවෙන් අතීකථනයක් දැක්වීමේ ක්‍රමවේදයක් අට්ඨකථා ග්‍රන්ථයන්හි සඳහන්ව ඇත. එබැවින් අතීකථනයක් දැක්වීමේදී පළමුවෙන්ම සූත්‍ර ගත යුතුය. ඉන් අනතුරුව සුත්තානුලෝම (අටුවා) ද, අවර්ගවාද (ආවායථීවරයන්ගේ මතවාද), අත්තනොමති (තමන්ගේ මතය) යන කරුණු කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම සිදු වී ඇත.

ටීකා සාහිත්‍යය

'ටීකා' ශබ්දය ශබ්දස්තෝමමහානිධියෙහි "විශමපද ව්‍යාධ්‍යායන රූපායාම් වෘත්ති" යනුවෙන් විශමපදයන්ගේ අතීව්‍යාධ්‍යාන කරණ වෘත්ති ටීකා නම් වේ යනුවෙන් දැක්වේ. ටීකා ශබ්දය සංස්කෘත 'ටීක' ධාතුවෙන් සෑදුණු පදයකි. ටීකාවල අතීය විස්තර කිරීම, පැහැදිලි කිරීම, කිසියම් ග්‍රන්ථයක අතී පැහැදිලි කරමින් ලියා තිබෙන ග්‍රන්ථ විශේෂය ටීකා වශයෙන් හඳුනා ඇත. පාලි සම්බන්ධයෙන් සලකා බැලෙන විට අට්ඨකථා සඳහා ලියන ලද පැහැදිලි කිරීම් හා අතීවණ්ණනා, ටීකා වශයෙන් හැඳින්විය හැකිය. පාලි ටීකා ප්‍රධාන වශයෙන් කොටස් 2 කට බෙදිය හැකිය.

1. පෙළ ටීකා

2. අන්‍ය ග්‍රන්ථ ටීකා (මහාවංසටීකාව, කවිව්‍යාජනයට ලියූ මුඛමතදීපනී ටීකාව, සාරසුමඤ්ජුසා නමැති එහිම අනුටීකාව)

අනුරාධපුර යුගයේදී මෙම ටීකාකරණයේ ආරම්භක අවධියයි. එහි වඩිතය පොළොන්නරු යුගයේදී සිදු විය. පෙළ ටීකාවල ආරම්භක ටීකාව අභිධම්මමූල ටීකාවයි. එය අසුසාලිනී, සම්මොහවිනොදනී, පඤ්ඤවප්පකරණට්ඨකථා යන මුළු අභිධම්ම අට්ඨකථාවන්ටම ලියූ ග්‍රන්ථයකි. එම ග්‍රන්ථය රචනා කොට ඇත්තේ ආනන්දවර්ණන හිමියන් විසිනි. උන්වහන්සේ අට්ඨකථාවර්ග ධම්මපාල හිමියන්ට පෙර වැඩ විසූ හිමිනමකි. අභිධම්මමූලටීකාව පැරණිම ටීකාව වශයෙන් සැලකේ.

ඊළඟ ටීකාවායඝීවරයා වනුයේ අට්ඨකථාවරිය ධම්මපාල හිමියෝය. උන්වහන්සේගේ පැරණිම ටීකාව නම් විසුද්ධිමග්ග ටීකාවයි. මෙය පෞරාණික අතින් බැලූ කල අභිධම්මමූල ටීකාවට පසුව රචනාවූවකි. ක්‍රි.ව. 9 වන සියවසෙහි ජීවත් වූවෙකි, ධම්මපාල හිමි. ධම්මපාල හිමියෝ බුද්දකනිකායට්ඨකථා රාශියක් රචනා කොට ඇත. දීඝ, මජ්ඣිම, සංයුත්ත නිකායවලට ද සපයා ඇති සුමඬිගලවිලාසිනී, පපඤ්චසුදනී, සාරස්ථපකාසිනී නමැති අට්ඨකථාවලට ටීකා ග්‍රන්ථ සපයා ඇත්තේ මුන්වහන්සේ ය. ලීනස්ථපකාසිනී යනු මෙම අට්ඨකථා තුනටම ලියූ ටීකා ග්‍රන්ථයකි. අඬුගුත්තරනිකායට ටීකා සැපයීමට උන්වහන්සේට හැකි වී නැත. අඬුගුත්තරනිකායේ අට්ඨකථාව මනෝරථපුරණී යන නාමයෙන් හඳුන්වයි. සාරස්ථපකාසිනී නමැති ටීකාවක් රචනා කොට ඇත්තේ සාරිපුත්ත සඬිසරාජයන් වහන්සේ ය. ලංකාවේ පළමුවන මහාසාමීවරයා ලෙස සැලකෙන්නේ ද උන්වහන්සේමය. උන්වහන්සේ මහා පරාක්‍රමබාහු රජුගේ කාලයේ ජීවත් වූ කෙනෙකි. සංස්කෘත-පාලි උන්වහන්සේ මනාව දත් බව තවත් කරුණකි. පඤ්චිකාලංකාර ග්‍රන්ථය යනු වාණිජපඤ්චිකාව කළ ටීකාවයි. එය මුන්වහන්සේ විසින් රචනා කරන ලද්දක් බව දැක්වේ. සඟි ග්‍රන්ථ 4 ටම මෙම සාරස්ථපකාසිනී නමැති ටීකාව ලියූ බව සමහරු කියති. සමන්තපාසාදිකාවට බොහෝ වූ ටීකා ග්‍රන්ථ රචනා වී ඇත. එයට රචනා වූ ටීකා ගණන 3 කි. එනම්

වජිරබුද්ධි ටීකාව

මෙය මහා පරාක්‍රමබාහු රජුගේ කාලයට පෙර රචනා වූවක් බව සැලකේ. එයට සාධක වන්නේ පැරකුම්බා රජුගේ කාලයේ වැඩ සිටි සාරිපුත්ත හිමි මෙය විවේචනය කර ඇති බැවිනි. ධම්මසිරි හිමි මෙම ටීකාවට කලින් ගණධීපදයක් ලියා ඇත. ටීකාවේ එය සඳහන් වන්නේ. ධම්මසිරිපෙරස්ස ගණධීපදෙහි ගභෙනබ්බං යනුවෙන් දැක්වේ. වජිරබුද්ධි ටීකාවේ එන විවරණයන්ට දොස් දක්වමින් සාරිපුත්ත සඬිසරාජයන් වහන්සේ විසින් කරන ලද දෙවන ටීකාව ‘සාරස්ථපනී’ නමින් හඳුන්වයි. මෙය මහා පැරකුම්බා රජුගේ කාලයේදී රචනා වූවකි. පාලිමුත්තක විනයවිනිච්චය සඬිගභ, පඤ්චිකාලංකාර, විසුද්ධිපද සඬිගභ, කම්මට්ඨාන සඬිගභ, මඬිගලසුත්ත ටීකා යන ග්‍රන්ථ රචනා කොට ඇත්තේ ද මෙම සාරිපුත්ත හිමියන් විසිනි. සාරස්ථපනී ටීකාව ඉතා විශාල ග්‍රන්ථයක් ලෙස රචනා වී ඇත. එහි සමහර තැන්වලදී ඊට පෙර තිබූ ගණධීපද ආදිය උපුටා දක්වා ඇත. නොදන්නා ඓතිහාසික කරුණු දැන ගැනීම සම්බන්ධයෙන් මෙය වැදගත් වන්නකි. සාරස්ථපනියේ එන අස්ථිවරණයන්ට දොස් දක්වමින් වෝලිය කාශ්‍යප හිමියෝ නැවත ටීකාවක් ලියා ඇත. එය ‘විමතිවිනෝදනී’ ටීකාවයි. එයට අමතරව ‘මොහවිච්චේදන’ යනුවෙන් අභිධම්ම මානිකාවක් ද රචනා කොට ඇත්තේ මුන්වහන්සේමය. මෙම හිමියෝ සොළී රටේ වෝළාධිනාථ පුරයේ ‘නාගානන’ නම් වූ විහාරයේ වාසය කළ බව සඳහන් වේ. සාරස්ථපනියේ දක්වෙන පරිදි සාමණේර නමක් දැන දැන සුරා පානය කිරීම පාරාජිකාවට අයත් නොවන බව දැක්වේ. නමුත් අකුසලයක් පමණක් ඇතැයි එහි එන්නකි. එය විමතිවිනෝදනී ටීකාවේදී දඩ්ලෙස විවේචනයට භාජනය වී ඇත. එම ප්‍රකාශය නිසා ශාසනයට ඇතිවන හානිය පිළිබඳව ද එහි කරුණු දැක්වේ.

තත්කාලීන ඓතිහාසික තොරතුරුන් මෙහි අන්තර්ගතය වේ. කඬුබාවිතරණී නමැති අට්ඨකථාවට කළ ටීකාව විනයස්ථපකාසිනී නමින් හැඳින්වේ. එය රචනා කොට ඇත්තේ බුද්ධනාග නමැති සාරිපුත්ත සඬිසරාජයන්ගේ ශිෂ්‍යනමකි. එසේම උන්වහන්සේ පශ්චිමාරාමයේ වැඩ විසූ බවද සඳහන් වේ. ඊට අමතරව නෙත්තිප්පකරණයට ලියූ ටීකාව නෙත්තිවිහාවිනී ටීකාවයි. මෙය සද්ධම්මපාල මහාධම්මරාජ නම් වූ බුරුම ජාතික හික්සුවක් විසින් මෑත කාලයේදී රචනා කොට ඇත. නෙත්තිඅභිනව ටීකාව නමැති ග්‍රන්ථය ඤාණාභිවංස නමැති හිමියන් විසින් රචනා කරන ලද්දකි. තවද පටිසම්භිදා අට්ඨකථාවට වාචිස්සර හිමියන් ටීකාවක් රචනා කොට ඇත. එය ලීනස්ථපනී නමින් හැඳින්වේ. මෙකල දළදාපාදා භාරකාරව වැඩ විසුයේද වාචිස්සර හිමියෝ ය. ඒ බව එහි සඳහන් වන්නකි. උන්වහන්සේ පොළොන්නරු-දඹදෙනී යන යුග දෙකටම අයත් වූවෙකි.

වංශකථා සම්ප්‍රදාය

ඉන්ද්‍රිය වංශකථා සාහිත්‍යයනු දීඝී ඉතිහාසයකට උරුමකම් කියන්නකි. 'වංශ' යන වචනය 'තන්ති' (පෙළපත) යන වචනයේ අන්‍යය දීම සඳහා යොදා ගෙන ඇත. 'අන්වය' යන අන්‍යය සඳහාත් 'වංශ' යන්න යොදාගත් බව පෙනේ. එසේම 'පරම්පරාව' යන පදයත් භාවිත වී තිබේ. වංසඤ්චපකාසිනී නමැති මහාවංස ටීකාවේ 'වංස' යන්න විග්‍රහ කොට ඇත්තේ පෙළපත, ප්‍රවේණිය, පරපුර යන අන්‍යයන්ගෙනි. බ්‍රාහ්මණ ග්‍රන්ථවලද 'වංශබ්‍රාහ්මණ' යනුවෙන් සන්ධි වූ පදයක් දැකිය හැකිය. එහි අන්තර්ගතය නම් පරම්පරාගත පැරණි ආචාර්යවරුන්ගේ නාමයන් ය. එසේම එය සම්බන්ධ කොට ඇත්තේ බ්‍රාහ්මණ උපනිෂදයට ය. පාලි පිටක සම්බන්ධයෙන් විමසීමේදී මූලික මෙම පදය 'බුද්ධවංස' යනුවෙන් දක්නට ලැබේ. එසේම ජෛනයන්ගේ 'කල්ප සූත්‍ර' වලදී මහාවීරගේ ශාසනයේ එන තීර්ථකරයන්ගේ ඉතිහාසය ලියා ඇත. ඉන්ද්‍රිය සාහිත්‍යය තුළදී රාජවංශ සහ ථෙරවංශ වශයෙන් කොටස් දෙකකට බෙදා දක්වා ඇත. ලංකාවේ වංශකථාවල ආරම්භය විමසීමේදී එය බුද්ධකාලය දක්වා දිවයන බව කිව හැකිය. බුදුරදුන්ගේ කල සිට විනය පරම්පරාව ශාසන ඉතිහාසය සම්බන්ධයෙන් කරුණු එක්රැස් කළ බව දක්නට ලැබේ. මහාවග්ගය බුදුරදුන්ගේ ඉතිහාසයෙන් පටන් ගෙන ඇත. ඉතිහාසගත තොරතුරු විමසීමේදී තවත් සාධක ලෙස චුල්ලවග්ගපාළි, පඤ්චසතික බන්ධක, සත්තසතික බන්ධක ද වැදගත් වේ. මෙලෙස ඉතිහාස පරම්පරාව එක් කොටසක් ලෙස ඉතිහාසය ලියා තැබූ බව පෙනේ.

වංසඤ්චපකාසිනියේ දක්වන පරිදි මහාවංශයේ ප්‍රධාන මූලාශ්‍රය වී ඇත්තේ අට්ඨකථා මහාවංශයයි. එයට 'මහාට්ඨකථා' යනුවෙන් ද අපර නාමයකි. මේ අනුව පෙනී යන්නේ අට්ඨකථා මහාවංශය හෙවත් මහාට්ඨකථාව අටුවාවක් පමණක් නොව ඓතිහාසික තොරතුරු ඇතුළත් ග්‍රන්ථයක් ද වන බවයි. ඉතිහාස තොරතුරු එකතු කළ බවට සාධකයක් වශයෙන් දීපංශය ද දැක්විය හැකිය. එම කෘතිය තුළ එකම කරුණු පුනරුක්ත වශයෙන් බොහෝ තැන්වල සඳහන් වේ. ඒ අනුව පැහැදිලි වන්නේ මෙම කෘතියෙහි සංස්කාරකවරු එකල පැවැති ඓතිහාසික තොරතුරු කිසිදු වෙනසකින් තොරව එකතු කොට ඇති බවකි. එම තොරතුරු ඇතැම් විට මහාවිහාරයට නත් දෙසින් සපැමිණි හිඤ්ඤන් වහන්සේලා මහාවිහාරයේදී සාකච්ඡා කළ කථා පුවත් විය හැකිය.

භාරතයේ විරකාවාසයන්හි ආරම්භය ද වංශකථා ආරම්භ කළ කාලයේදීම සිදු වූ බව පෙනී යයි. විරකාවාසයන් ද එකම කලෙක නොව විවිධ වකවානුවල සංවර්ධනයට පත්වූ කෘති වශයෙන් දැක්විය හැකිය. අට්ඨකථා මහාවංශයත් එසේම සංවර්ධනයට පත් වූවකි. තවද වංසකථාවල මුල් කොටස් පිළිබඳ විමසීමේදී පෙනී යන්නේ විරකාවාසවල ස්වරූපය එහි ඇතුළත්ව ඇති බවකි. වංශකථා සහ හින්දුන්ගේ පුරාණත් අතර ද සමීප සම්බන්ධතාවක් පවතින බවට සාධක ද මෙහිදී දැක්විය හැකිය. මෙම පුරාණ ග්‍රන්ථවල සරී, ප්‍රතිසරී, වංස, මන්වන්තර, වංශානුවර්ත යනුවෙන් කොටස් පහක් දැකිය හැකිය. මුල් කොටස් 2 තුළ ලෝකයේ මැවීමත්, කල්පාන්තර විනාශයත්, නැවත ලෝකය වර්ධනය වීමත් දක්වා තිබේ. අනෙක් කොටස් 3 තුළ දෙවිවරුන්ගේ වංශය, ඤාතිවරුන්ගේ වර්ත, මනුරාජ පරම්පරාව, පසුකාලීන රාජවංශ යනාදී කරුණු දැකිය හැකිය. ඒවායෙන් අන්තිම කොටස් 3 මහාවංශය අනුගමනය කළ බව පෙනේ. මහාවංශයේ එන 'මහාසම්මත වංශ පරම්පරාව' ලංකා ඉතිහාසයට කිසිදු සම්බන්ධතාවක් නොමැත. බුදුරදුන් මනුවංශයට අයත් යැයි දැක්වීම සඳහා පුරාණ ග්‍රන්ථයන්හි ඇතුළත් මනුවංශය සම්බන්ධ කරගත් බව මෙයින් පෙනී යන්නකි.